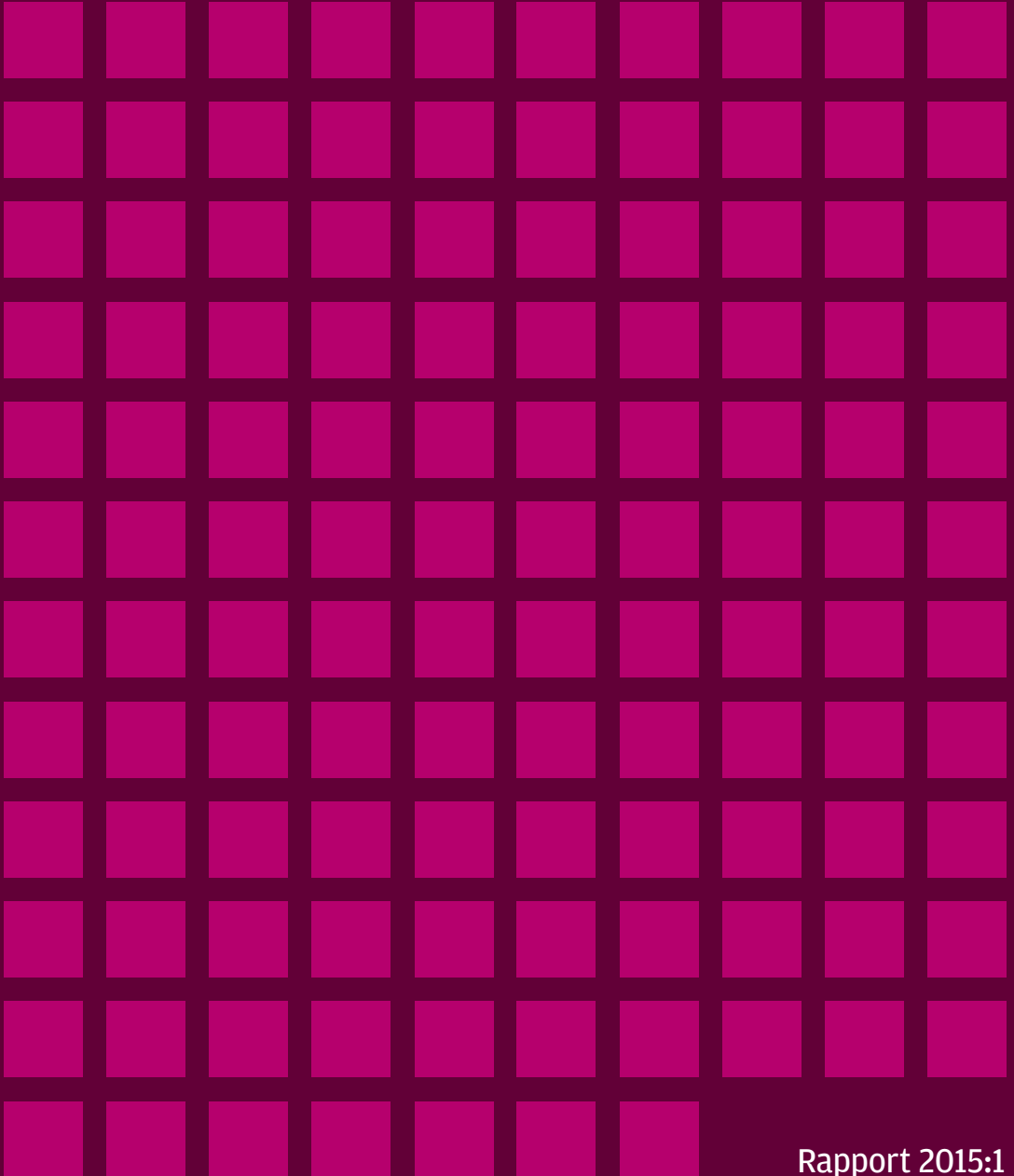

Representation, stereotyper och nyhetsvärdering

diskriminerings
ombudsmannen

Rapport från medieanalys om
representationer av muslimer
i svenska nyheter

Rapport 2015:1

the 1990s, the number of people in the UK who are employed in the public sector has increased from 10.5 million to 13.5 million, and the number of people in the public sector who are employed in the health sector has increased from 2.5 million to 3.5 million (Department of Health 2000).

There are a number of reasons for the increase in the number of people employed in the public sector. One reason is that the public sector has become a major employer in the UK. Another reason is that the public sector has become a major employer in the health sector. This is due to a number of factors, including the increasing demand for health services, the need for more staff to deliver these services, and the need for more staff to manage the health system.

The increase in the number of people employed in the public sector has led to a number of challenges for the public sector. One challenge is the need to manage a larger workforce. Another challenge is the need to manage a larger budget. This is due to the fact that the public sector is a major employer in the UK, and therefore a major contributor to the national debt. The public sector also has a number of other challenges, including the need to improve the quality of services, the need to reduce costs, and the need to improve the efficiency of the system.

The public sector has a number of advantages over the private sector. One advantage is that the public sector is not subject to the same profit pressures as the private sector. Another advantage is that the public sector is able to provide services that are not profitable. This is because the public sector is able to cross-subsidize its services. The public sector also has a number of other advantages, including the fact that it is able to provide services that are not available in the private sector, and the fact that it is able to provide services that are more affordable than the private sector.

The public sector has a number of disadvantages over the private sector. One disadvantage is that the public sector is often less efficient than the private sector. Another disadvantage is that the public sector is often less innovative than the private sector. This is because the public sector is not subject to the same profit pressures as the private sector, and therefore does not have the same incentives to innovate. The public sector also has a number of other disadvantages, including the fact that it is often more bureaucratic than the private sector, and the fact that it is often less responsive to the needs of the public.

The public sector has a number of challenges in the future. One challenge is the need to manage a larger workforce. Another challenge is the need to manage a larger budget. This is due to the fact that the public sector is a major employer in the UK, and therefore a major contributor to the national debt. The public sector also has a number of other challenges, including the need to improve the quality of services, the need to reduce costs, and the need to improve the efficiency of the system.

The public sector has a number of advantages over the private sector. One advantage is that the public sector is not subject to the same profit pressures as the private sector. Another advantage is that the public sector is able to provide services that are not profitable. This is because the public sector is able to cross-subsidize its services. The public sector also has a number of other advantages, including the fact that it is able to provide services that are not available in the private sector, and the fact that it is able to provide services that are more affordable than the private sector.

The public sector has a number of disadvantages over the private sector. One disadvantage is that the public sector is often less efficient than the private sector. Another disadvantage is that the public sector is often less innovative than the private sector. This is because the public sector is not subject to the same profit pressures as the private sector, and therefore does not have the same incentives to innovate. The public sector also has a number of other disadvantages, including the fact that it is often more bureaucratic than the private sector, and the fact that it is often less responsive to the needs of the public.

Representationer, stereotyper och nyhetsvärdering

Rapport från medieanalys
om representationer av
muslimer i svenska nyheter

Författare: Marta Axner
Centrum för forskning om religion och samhälle
Uppsala universitet

Executive Summary sammanställd av Linnea Jensdotter
och Martha Middlemiss Lé Mon
Centrum för forskning om religion och samhälle
Uppsala universitet

Denna pdf är tillgänglig. Andra alternativa
format, exempelvis Daisy, lättläst eller
punktskrift, kan beställas utan kostnad.
Kontakta då DO på order@do.se.

Diskrimineringsombudsmannen (DO)
© DO
R9.1 2015
ISBN 978-91-88175-03-8

Förord

Att synliggöra föreställningar och diskriminering av människor som är eller förmodas vara muslimer är ett område som DO har arbetat med under ett par år. Myndigheten har exempelvis genomfört en förstudie som stärker bedömningen att detta utgör ett samhällsproblem i Sverige idag. Förstudien bygger på forskning, anmälningar till DO om diskriminering, rapportering om hatbrott och dialog med företrädare för civilsamhället.

DO har återkommande möten och dialoger med representanter för olika svenska organisationer för muslimer. De beskriver bland annat hur de upplever att svenska medier förmedlar negativa föreställningar och likriktade beskrivningar av muslimer.

Idag saknas till stor del aktuell, vetenskapligt förankrad kunskap om hur den breda mediebilden av muslimer i svensk media ser ut. Detta är relevant att undersöka. Nyheter som medier producerar och sprider, påverkar samhällets och individers bild av verkligheten och samtiden och därmed av vad som är "sant".

DO gav Centrum för forskning om religion och samhälle vid Uppsala universitet i uppdrag att undersöka hur muslimer och förmodade muslimer skildras i svensk nyhetsmedia. Uppdraget utfördes av Marta Axner och innehöll bland annat att behandla följande teman:

- Var och när media rapporterar om muslimer och/eller islam
- Hur rapportering av muslimer sker
- Mediers förhållningssätt i olika typer av rapportering

Denna rapport ger inte en statistiskt fastställd och allmängiltig sanning om den svenska mediebilden av muslimer. Till det behövs mer omfattande forskning. Däremot ger rapporten en tydlig indikation på hur muslimer skildras i svensk media. Den ger också en inblick i hur nyhetsredaktioner reflekterar över vilka konsekvenser nyhetsvärderingen kan få för hur muslimer skildras. Resultatet öppnar för diskussioner om vad detta innebär, för medierna, för människor som uppfattas tillhöra "gruppen muslimer", för majoritetssamhället och för samhällsvecklingen i stort.

Susanna Lundmark (kommunikatör), Ammar Makboul (utredare) och Anne Charlott Callerstig (utredare) vid DO har lämnat synpunkter på utkast av rapporten. Men sammanfattning, innehåll, analys och slutsatser av analysen som redovisas i rapporten ansvarar författaren Marta Axner för.

Agneta Broberg, Diskrimineringsombudsman

Executive Summary

A Media Analysis of the Representation of Muslims in Swedish News Media

Introduction and aim

This report is a media analysis of the representation of Muslims in Swedish news media, undertaken during the winter 2014-2015 on behalf of The Equality Ombudsman (DO).

In Sweden, much previous research on Islam and Muslims has been carried out within studies where broader categories such as “immigrants” have been the main research topic. The extended focus on Muslims as a group in research is often associated with the global political development since 11th of September 2001. Stereotypical media images of Muslims as well as research about these images was, however established before this date. Swedish research reveals a similar image of Muslims in the media to that in international studies. In both Muslims are found to be portrayed with negative stereotypes, associated with violence, terrorism, oppression and as the “other” in contrast to “us”.

The aim of this study is to present a picture of the ways in which Muslims are portrayed in Swedish news media through an empirical study analyzed in relation to a wider frame of previous research. Another aim is also to identify questions for further research.

Material and methods: How the study was conducted

This report is based on two empirical sub-studies. First, a content analysis of Swedish newspapers and broadcasting media from a limited time period during seven weeks in October-November 2014. The material was collected from eleven newspapers and three broadcasting media. The articles were identified using particular keywords, then coded and analyzed in different ways. Second, an interview study with editors from some of the newsrooms that were included in the study was undertaken as a complement to include the production perspective.

Where and how Muslims are portrayed in Swedish news media

In total 186 articles were collected with help from different search criteria. They were quite evenly divided over the collection period, but more spread between the different media. The Stockholm based morning papers were most often the source of articles, while there was no article at all collected from Östersunds-posten (a local newspaper from the north of Sweden).

The majority of the articles, 100 pieces, were published in the foreign news section. The second most frequent theme was national news with only 24 articles. The articles were also divided into two groups, where 131 articles were categorized as news articles, and the rest as opinion pieces. When looking at the content of the articles, 120 articles used Muslim/Islam as an identity marker, and only 19 portray Islam/Muslims in relation to religious practice. Two-thirds of the material is articles about Muslims abroad, Muslims in Sweden is found in 22 articles, and 27 are about the relation between Muslims and Islam in Sweden and abroad. Finally all of the articles have been coded with themes (up to two themes for each article). The most dominant theme is Security/Terrorism/Military action that is found in 106 articles, followed by Muslims abroad with 88 articles, and Religious extremism with 36 articles.

Patterns in how Muslims are represented

The analysis aims to identify patterns of how Muslims are represented in relation to different types of articles and themes. One of the main conclusions is that almost all articles with a representation of Muslims relate either direct or indirectly to violence, threats or tensions in society. A result in line with previous research.

The main picture: Islam as a group marker in terrorism or military action abroad

When analyzing the material one main picture emerges: One quarter of the total amount of articles studied, mainly from the foreign section of the media, use Islam or Muslim as a group marker, and never or seldom are Muslims portrayed as individuals. A very large number of these articles concern themes such as security, terrorism or military action. They are usually short and often based on summaries from news agencies or international press. Here Muslims are represented as offenders, but rarely as victims or constructive agents.

Two variations on the main picture: articles including a slightly more nuanced picture and opinion pieces.

In relation to the main picture, there are two other groups of articles, the first of these is more detailed reports which include comment on the issues and not simply news reporting. The second is opinion pieces such as editorials. These two categories display similar tendencies to the main picture, but also some differences. The detailed reports generally give a more nuanced representation of the situation than the shorter news articles. In these articles individual humans are central in the story and there are representations of Muslims as victims, as agents for resistance or living an everyday life in a conflict situation. The opinion pieces offer a much less nuanced picture. Even if some of them criticize the negative stereotypes and discourses that connect Islam with violence, they do so by using language and generalizations similar to that in the discourses they criticise.

Further pictures: Muslims in Sweden, culture and the arts and the strong girl

Other pictures also present in the material are the representations of Muslims in Sweden, where war and terrorism is less dominant. Here it is more common that individuals are present, and more than one perspective can be found in the same text. Finally, the representation of Muslim women shows several examples of how the attempt to give a nuanced representation still risks reinforcing stereotypes. Muslim women are only portrayed with agency in contrast to their context and to the expectations of the reader.

Stereotypical representations of Muslims are highly present in the Swedish news media

Overall it can be said that even though there are some articles which do not actively articulate a negative stance towards Muslims through stereotypical representations or a discourse of “us” and “them”, there is an overwhelming presence of such articles. Also, the majority of articles with other ambitions still take the negative discourse as their starting point using it as a contrast or underlying premise. These two factors lead to the main picture that shows that stereotypical representations of Muslims are highly present in the Swedish news media.

How news editors reflect on the representation of Muslims

The interviews with the editors were undertaken as a complement to the content analysis of articles, to find an answer to the question of how the editors themselves reflect on the representation of Muslims and their own work. The overall impression from the interviews is that the **editors perceive the media image of Muslims as problematic, but still find it difficult to see how to shape more systematic work for change.**

The editors give a relatively consistent picture of the importance of news evaluation in their work, and they have a strong belief in the quality of the journalistic profession. The problem and the focus for self-criticism concerned the mixture of staff in the newsrooms and among sources, where there is a lack of a greater diversity of voices. Further, the editors discuss questions of the representation of Muslims within a context of minorities in general, but also from a perspective primarily including the Swedish society. This even though the analysis of news articles showed that the major part of the representation of Muslims was to be found in themes of war, foreign journalism and international relations. All the interviewed editors report hate mail and even threats every time questions concerning Muslims are reported on. As a conclusion from the interviews, one can see that it is not just each individual publication or article that is affected by the logic of the news media, but that the way in which Muslims are portrayed in general is also influenced by this logic.

Discussion and conclusions

Muslim or Islam used as group description without reference to religion or faith

One clear result from the content analysis is how Islam or Muslim is used as a group description in the majority of the articles, where there are no other references to religion, Muslim faith or life. The terms Islam and Muslim are therefore seldom connected to the perspective of the Individual or understandings of Islamic life and faith and a strong interconnection between Islam/Muslim and terrorism and violence is still upheld, in the foreign news reporting in particular. This finding is in line with previous research.

The main picture associates Muslims and Islam with problems

Another result is that there is a difference between topics and themes in the representation of Muslims abroad and of Muslims in Sweden. At the same time, the more varied reporting in the national news still uses the same discourses and stereotypical images as the foreign news, even if in a less distinct manner. Therefore, the main picture associates Muslims and Islam with problems.

News evaluation a key element in the media logic of news journalism

It is important to recognize the key role of news evaluation in the media logic of news journalism if changes are to be made in the ways Muslims are portrayed in the news media. One possible conclusion from this study is that high quality editorial work is not enough. It needs to be complemented with reflections about how processes in news evaluation and journalistic work can risk reinforcing stereotypes. Almost all of the editors interviewed expressed a strong will to work actively to improve in this area, and describe to various degrees their newsrooms and the media landscape today as insufficient. For some of them, the lack of Muslim voices in the newsrooms and as sources is seen as a critical problem.

The report underlines results from previous research and gives more or less the same picture of the representation of Muslims in Swedish news, but many questions are still unanswered. A major study of the production side needs to be done, as well as more studies on the texts and their reception.

Innehåll

Sammanfattning	15
Inledning	17
Tidigare forskning.....	17
Syfte och frågeställningar	21
Teoretiska utgångspunkter och begrepp.....	21
Mediers sätt att fungera: om medielogik, representation och stereotyper	22
Vem är muslim? Några religionsvetenskapliga begrepp	26
Metod	29
Studiens upplägg	29
Innehållsanalys	30
Intervjuer.....	34
Metodreflektioner.....	36
Resultat innehållsanalys	39
Översikt över materialet.....	39
När och var skildras muslimer?	39
Hur skildras muslimer?	41
Vad handlar artiklarna om?.....	43
Analys	46
Grupper av artiklar: huvudbild och alternativa bilder	47
Huvudbilden: islam som gruppmarkör i terrorism och militära insatser utomlands.....	48
Två varianter på huvudbilden: fördjupningsartiklar och opinionsmaterial relaterat till huvudbilden.....	50
Andra bilder: muslimer i Sverige, kulturbevakning och den starka flickan.....	54
Slutsatser innehållsanalys.....	59

Resultat: intervjuer med redaktörer	61
Resultat från intervjuerna	61
Nyhetsvärdering, stereotyper och kontext	61
Svårigheten med benämningar	62
Strategier för en nyanserad bild	63
Hat, hot och säkerhet	64
Reflektioner över intervjuerna	65
Diskussion och slutsatser	67
Litteraturförteckning	71
Övrigt material	75
Appendix	76
Kodschema	76
Intervjuguide redaktörer	78
Trädanalys attribut i artiklar	79

Sammanfattning

Rapporten är en medieanalys av representationer av muslimer, genomförd vintern 2014–2015 på uppdrag av Diskrimineringsombudsmannen. Den består av två delar: dels en innehållsanalys på tidningsartiklar och radio- och tv-nyheter från en 7 veckor lång period i oktober–november 2014, dels intervjuer med redaktörer på några av de studerade medierna. Tidigare forskning om representationer, alltså mediebilder, av muslimer har visat att det finns ett starkt vi-och-dem-mönster där muslimer framställs som främmande i relation till ett svenskt "vi"; att nyheter om islam och muslimer i mycket hög utsträckning handlar om våld, terror, hot och utanförskap och att muslimer ofta skildras på ett stereotypt sätt. Även när denna bild ifrågasätts i medier, görs det ofta med utgångspunkt i de negativa stereotyperna som då riskerar att befästs.

Innehållsanalysen visar att de allra flesta artiklarna i materialet är publicerade i utrikessektionen och skriver om islam/muslimer främst som en gruppmarkör i rapportering om säkerhet, terror och militära insatser. Vanligast är att muslimer eller grupper förknippade med islam framställs som förövare, i enstaka fall nämns muslimer explicit som offer för våld eller som aktörer med handlingsmöjlighet som bidrar konstruktivt. De fördjupande reportage som finns på samma tema ger en mer nyanserad bild än de korta nyhetsartiklarna, medan opinionsmaterialet som rör samma frågor snarare förstärker en stereotyp bild. Artiklar och inslag om muslimer i Sverige har flera olika teman, och här är det vanligare att beröra ämnen som islamofobi och hot mot muslimer. I de flesta artiklar förekommer inte individer som beskrivs som muslimer, utan grupper av människor, och finns individer med är det oftast män. Skildringen av de muslimska kvinnor som trots allt förekommer är ofta positiv, men de framställs som starka och handlingskraftiga i kontrast mot andra (manliga) muslimer eller mot vad som förväntas. Sammantaget finns det väldigt få artiklar som inte handlar om antingen våld och hot, islamofobi, eller på annat sätt förknippar islam och muslimer med problem och spänningar i samhället (även om de inte alltid framställs som förövare).

De intervjuade redaktörerna reflekterar över risken att nyhetslogiken leder till att mer negativa än positiva nyheter kommer fram, och noterar hur muslimer ofta förknippas antingen med våld och terror utomlands eller med sociala problem och utanförskap i Sverige. De pekar på vikten av att ha större mångfald på redaktionerna och bättre kontakter med källor för att kunna ge en mer nyanserad bild av frågor som rör muslimer. Flera menar sig arbeta

aktivt för att fler personer med "annan bakgrund" ska synas i nyheterna, och anser att det är viktigt att muslimer inte bara får uttala sig i frågor som rör diskriminering eller mångfald utan i alla möjliga frågor. Vidare vittnar alla redaktionerna om att de möts av hatreaktioner, och ibland regelrätta hot, varje gång det rapporteras om frågor som rör muslimer.

Sammanfattningsvis liknar resultaten i hög grad den mediebild av muslimer i Sverige som tidigare studier kommit fram till fanns såväl på 1990-talet som på 00-talet, det verkar inte ha förändrats särskilt mycket. Nyhetslogiken som redaktionerna arbetar efter verkar också riskera att förstärka stereotyper snarare än att motverka dem, men det är något som skulle behöva beforskas ytterligare.

Inledning

Vintern 2014–2015 har haft många nyhetshändelser som på olika sätt berör islam och muslimer, som inbördeskriget i Irak och Syrien, terrorattacken mot den franska satirtidningen Charlie Hebdo och brandattentatet mot svenska moskéer, för att nämna några. Men frågor om hur muslimer och islam skildras i nyhetsmedier har varit under debatt länge såväl i Sverige som internationellt, samtidigt som forskningen om dessa mediebilder inte varit särskilt omfattande. Denna rapport är ett bidrag till kunskapsläget genom en nygjord empirisk studie, men också förhoppningsvis ett bidrag till debatten om mediebilder av muslimer i Sverige och vad dessa mediebilder betyder.

Tidigare forskning

I Sverige har medieforskningen om islam och muslimer inte fokuserat specifikt på muslimer utan framförallt skett inom studier där kategorin ”invandrare” varit det huvudsakliga forskningsämnet. I en rad studier har framkommit hur ”invandrare” konstrueras som grupp, och att denna grupp positioneras som ”den Andre” i relation till ett svenskt ”vi”; förknippas med brottslighet och problem; och anses ha andra värderingar och sätt att leva som står i motsats till en föreställd demokratisk, jämställd och fri ”svenskhet”¹. Det ökade fokus på muslimer som grupp, i både medier, politik och samhällsforskning förknippas ibland med den globala politiska utvecklingen efter 11 september 2001, men såväl stereotypa mediebilder av muslimer som forskningen om dessa fanns etablerade tidigare, även i Sverige. Till exempel visar Lövheim & Linderman² i en studie av svenska ledarsidor 1976–2010 att en ökning av antalet referenser till religion sker under 1990-talet. En tydlig anledning under perioden 1991–1995 är kriget i före detta Jugoslavien, men det handlar också 2001–2005 om islamisk terrorism i Sudan, Somalia, Afghanistan. Referenser till kristendom var dock dominerade under hela perioden. Håkan Hvitfelt lyfte också i sin studie av mediebilderna av islam 1998 teorin att orsaken till ”det ökade medieintresset för islam är att den kommunistiska världens sammanbrott har skapat ett nyhetsmässigt vakuum som bidragit till att sätta islam i centrum”³. Oavsett huruvida det stämmer, är det tydligt att diskussionen om islam och muslimer

1. Brune (2006). Den dagliga dosen. Diskriminering i nyheterna och bladet.

2. Lövheim & Linderman (2015). Media, Religion and Modernity: Editorials and Religion in Swedish Daily Press.

3. Hvitfelt (1998). Den muslimska faran: om mediebilderna av islam, sida 75.

i media är äldre än det så kallade kriget mot terrorismen, och går tillbaka på sedan länge etablerade bilder och idéer om orienten och muslimer⁴. Det finns dock ett ökat forskningsintresse och de flesta studier som gjorts i Sverige på ämnet härrör från slutet på 1990-talet och framåt.

Internationellt har frågan beforskats längre. Ett viktigt pionjärverk är Edward Saids *Covering Islam*⁵, först utgiven 1981, alltså bara några år efter hans mycket inflytelserika *Orientalism* 1978. I Storbritannien var ett viktigt verk Elisabeth Pooles *Reporting Islam: Media Representations and British Muslims* från 2002 (som främst analyserar material från 1997 och 1999)⁶. De senaste åren har det såväl i USA och Europa som i andra delar av världen gjorts ett stort antal studier av hur muslimer och islam skildras i västerländska medier.⁷ Även om de nyanserar bilden och fokuserar på olika medier, tidpunkter och frågeställningar, är bilden massivt samstämmig: muslimer skildras negativt, stereotyp, förknippas med våld, terrorism och förtryck och uppfattas som motsatsen till "oss". Den brittiske forskaren och författaren Robin Richardson sammanfattar de västerländska mediala stereotyperna om muslimer så här: muslimer är "alla likadana, alla religiöst motiverade, alla totalt annorlunda, alla underlägsna, alla ett hot och alla omöjliga att samarbeta med."⁸ Även i sammanhang när försök görs att ge en annan bild, är utgångspunkten i de negativa bilderna så stark att avståndstagandet riskerar att förstärka även den negativa bilden. Den amerikanska medieforskaren Nabil Echcheibi kallar det för "representationens dubbelfälla", att muslimer som aktivt deltar i medierna för att nyansera de negativa representationerna måste börja i att förhålla sig till dessa, och det enda sättet att positionera sig som "god muslim" är

4. Se till exempel Larsson (2006). *Muslimerna kommer : tankar om islamofobi*; Gardell (2010). *Islamofobi*.

5. Said (1997). *Covering Islam: How the Media and the Experts Determine How We See the Rest of the World*, 2nd ed.

6. Poole (2001). *Reporting Islam : The Media and Representation of Muslims in Britain*.

7. Morey & Yaqin (2011). *Framing Muslims : Stereotyping and Representation after 9/11*.; Öktem & Abou-El-Fadl (2009) *Mutual Misunderstandings? : Muslims and Islam in the European Media : Europe in the Media of Muslim Majority Countries*.; Petley & Richardson (2011). *Pointing the Finger : Islam and Muslims in the British Media*.; Pew Forum (2012). *Religion in the News: Islam and Politics Dominate Religion Coverage in 2011*.

8. Richardson (2011), sidorna 27–28 (författarens översättning).

att distansera sig och ta avstånd från de ”dåliga/onda muslimerna”.⁹ En brittisk nyare studie har visat på hur även texter som är kritiska till den rådande diskursen och vill ifrågasätta kopplingen mellan till exempel islam och terrorism riskerar att uppnå motsatsen, nämligen att förstärka dessa kopplingar.¹⁰ I sin studie av debattartiklar skrivna av svenska religiösa aktörer såg Axner ett liknande mönster, där muslimska skribenter var starkt präglade av avståndstagande från andra muslimer och ett bestående av uppdelningen i ”goda” och ”dåliga/onda” muslimer.¹¹

Svensk forskning har visat på en liknande mediebild, och blir tydlig i en forskningssammanställning genomförd av Oxford research 2013¹². Där refereras bland andra Ylva Brunes studie från 2006, som visat hur stereotypiseringen av muslimer är stark framför allt på nyhetsplats, där artiklarna i mycket handlar om brottslighet och muslimer kopplas ihop med terrorism, våld, hot och extrema uppfattningar. Brune ser en skillnad inom tidningarna mellan å ena sidan ledar- och debattsidorna, där frågor om islamofobi och rasism lyfts och problematiseras, och nyhetsrapporteringen som är fortsatt stereotyp och verkar opåverkad av denna problematisering¹³. Även två tidigare studier (som inte finns med i forskningssammanställningen) ger liknande bilder: Håkan Hvitfelts studie av hur islam skildras i svenska TVnyheter 1991–1995¹⁴ och Marina Ghersetti och Anna Levins studie av medierapporteringen om islam och muslimer efter terrorattackerna 11 september 2001¹⁵. Hvitfelt visade att de största ämnena i nyheter om islam och muslimer var krig (39 %) och terrorism

9. Echchaibi (2012). *Unveiling Obsessions: Muslims and the Trap of Representation*; se även Riley (2009). *How to Accumulate National Capital: The Case of the ‘Good’ Muslim*.

10. Morey & Yaqin (2011).

11. Axner (2013). *Public Religions in Swedish Media: A Study of Religious Actors on Three Newspaper Debate Pages 2001–2011*, sidorna 157–158.

12. Oxford Research (2013). *Forskning om utsatthet hos förmodade muslimer och islamofobi i Sverige. En översikt av forskning publicerad vid universitet och högskolor i Sverige sedan år 2003*.

13. Brune (2006).

14. Hvitfelt (1998). *En indirekt koppling till våld kan till exempel vara inslag om fredsprocesser*.

15. Ghersetti & Levin (2002). *Muslimer och islam i svenska nyhetsmedier: Om rapporteringen av terrorattackerna i USA den 11 september 2001: en förstudie*; se även Levin (2006). *Nya nyheter och gamla stereotyper*.

(23 %), och att hela 85 % av inslagen hade någon form av koppling till våld, antingen direkt eller indirekt¹⁶. Ghersettis & Levins studie visade att de vanligaste ämnena var krigförande islamistiska grupper (24 %), rasism mot muslimer (20 %) och religionens betydelse (18 %). I gruppen rasism mot muslimer fanns framför allt varningar för och kritik mot rasism, och i kategorin religionens betydelse finns både artiklar som lyfter fram religion som faktor och de som avvisar en sådan förklaringsmodell. Författarna konstaterar att även om många artiklar vill nyansera bilden och inte vill koppla ihop islam och terrorism, så utgör de tre största ämnesgrupperna nästan två tredjedelar av materialet, ämnen som kopplar ihop muslimer med våld och problem.¹⁷

Det har de senaste åren gjorts ett antal större kvantitativa studier av religion mer allmänt i medier, såväl i Sverige som i Norden och Europa. Tre intressanta sådana Mia Lövheims och Alf Lindermans studie av ledartexter 1976–2010 av om religion och modernitet som nämnts ovan¹⁸; NOREL-projektet som studerat religionens plats i offentligheten i de nordiska länderna 1988, 1998 och 2008 och där en delstudie handlade om religion i dagstidningar¹⁹; samt en brittisk studie av religion i massmedier 2008–2010 som delvis är en upprepning av en studie från 1980-talet vilket möjliggör jämförelser över tid, gjord av Kim Knott, Elizabeth Poole och Teemu Taira²⁰. Dessa studier har framför allt varit användbara i att välja sökord och kategorier för den kvantitativa delen av den här studien.

Några regelrätta produktionsstudier, alltså studier av hur redaktioner arbetar eller intervjuer med journalister, redaktörer eller liknande, som specifikt rör mediebilder av muslimer har varit svåra att finna i svensk och nordisk forskning²¹. Även internationellt verkar det vara ett område där mindre forskning gjorts än inom textstudier, men några exempel finns i den brittiska

16. Hvitfelt (1998), sidorna 79–80.

17. Ghersetti & Levin (2002), sidorna 13–17.

18. Lövheim & Linderman (2015).

19. Niemelä & Christensen (2013). Religion In Newspapers In The Nordic Countries In 1988–2008.

20. Knott, Poole, & Taira (2013). Media Portrayals of Religion and the Secular Sacred: Representation and Change.

21. Några exempel finns på studier av journalister med utländsk bakgrund som Catomeris (1998) och Camauër (2006), men där diskuteras inte muslimer som grupp.

antologin *Muslims in the news media* från 2006²² och i ett specialnummer av tidskriften *Contemporary Islam* med temat *Muslims and Media: Perceptions, Participation, and Change*²³.

Syfte och frågeställningar

Syftet med studien är att ge en bild av hur representationer av muslimer ser ut i svensk nyhetsrapportering utifrån ett empiriskt underlag och med utgångspunkt i tidigare forskning. Syftet är också att sätta dessa representationer och texter i ett sammanhang, dels av reflektioner från redaktörer på några av de studerade medierna, dels i en vidare ram av samhällsvetenskaplig forskning. Ytterligare ett syfte är att identifiera vilka frågor som är obesvarade eller inte kunnat studeras i den här och tidigare studier, som är en uppgift för framtida forskning.

Frågeställningar: Vilka representationer av muslimer förekom i svenska nyhetsmedier hösten 2014, och i vilka sammanhang och på vilket sätt skildrades muslimer? Hur reflekterar ansvariga på nyhetsredaktionerna kring mediebilder av muslimer och sitt eget arbete kring frågorna? Vilka frågor är särskilt angelägna för framtida forskning utifrån resultaten?

Teoretiska utgångspunkter och begrepp

Att studera mediebilder av muslimer innebär att röra sig i ett tvärvetenskapligt fält mellan medieforskning och religionsvetenskap och i viss mån andra discipliners forskning om kultur, samhälle och makt, beroende på vilka teoretiska och metodologiska val som görs. I detta avsnitt följer presentation och definitioner av några centrala begrepp från olika discipliner som används i studien.

22. Poole & Richardson (2006). *Muslims and the New Media*.

23. Aydin & Hammer (2010). *Muslims and Media: Perceptions, Participation, and Change*.

Mediers sätt att fungera: om medielogik, representation och stereotyper

Under 1900-talet har den massiva teknologiska, ekonomiska och sociala utvecklingen i Sverige och västvärlden också åtföljts av en snabb och omvälvande förändring av mediernas roll i samhället. Framför allt under de senaste decennierna har kommunikationsmönstren förändrats, både vad gäller traditionella massmedier och nya sociala medier och kommunikationsteknik. Den danska medieforskaren Stig Hjarvard har kallat detta för medialisering. Med det menar han en dubbel process, där medierna allt mer går från att vara medel för andra institutioner (partier, organisationer, företag, kyrkor) till att bli en institution i sin egen rätt som styrs av sin egen logik. Samtidigt blir alla andra institutioner i samhället beroende av medierna för sin kommunikation. Det som då händer är att andra fenomen och institutioner blir mer och mer påverkade av mediernas logik och anpassar sig efter den.²⁴ Begreppet medielogik myntades först av medieforskarna Altheide och Snow²⁵ och har sedan använts av många medieforskare men på lite olika sätt, bland andra svenske Kent Asp²⁶ vars forskning också legat till grund för Hjarvards utveckling av medialiseringsteorin.

Medialiseringen, som Hjarvard beskriver den, är ett samlingsbegrepp och övergripande förklaring till flera olika utvecklingstendenser i det globala, senmoderna samhället. Globalisering (både av människor, det medierade innehållet och medieföretagen), en allt mer kommersiell mediemarknad med stora koncerner och konglomerat, den tekniska utvecklingen med mobiler och internet i centrum, ger ingen linjär utveckling där bara en sak i taget händer, men den övergripande linjen som Hjarvard beskriver kallar han medialisering. Ett centralt begrepp är interaktion, att medierna i allt högre utsträckning blir den plats eller det medel med vilket interaktion äger rum, och då formar mediets egenskaper och förutsättningar den interaktionen. Ett konkret exempel på direkt medialisering kan vara banktjänster, som för några decennier sedan främst ägde rum på banken med en annan människa, men som nu för de allra flesta äger rum på internet eller i mobilen²⁷.

24. Hjarvard (2008). En verden af medier : Medialiseringen af politik, sprog, religion og leg.

25. Altheide & Snow (1979). Media Logic.

26. Asp (1986). Mäktiga massmedier : Studier i politisk opinionsbildning.

27. Hjarvard (2008), sidan 31.

Men även på ett mer indirekt sätt påverkas såväl individers, institutioners som hela samhällets kommunikation när interaktion i allt högre utsträckning sker genom medierade kanaler med dels vissa specifika funktioner och sätt att fungera (affordances är begreppet Hjarvard använder), och dels drivna av vissa logiker där de kommersiella aspekterna är viktiga men inte allena rådande. Som ett helhetsbegrepp för dessa logiker, drivkrafter och sätt att fungera använder Hjarvard medielogik, som han menar är "det samlande verkningssätt som uppstår i kraft av samspelet mellan en mångfald av institutionella och teknologiska kännetecken"²⁸ och ska ses gällande medierna som helhet.

Hjarvard har fått en del kritik för sitt användande av begreppet medielogik, framför allt utifrån att det knappast kan sägas finnas en enda medielogik som går att definiera och applicera på alla sorters medier.²⁹ Huvudidén är att inte bara **hur** aktörer kommunicerar utan också **vad** de kommunicerar påverkas av sättet medierna de kommunicerar genom fungerar, och i förlängningen förändras även aktörerna själva. Detta varierar mellan olika medier och olika tider och platser. Däremot kan det vara ett användbart begrepp om det specificeras och förtydligas vilken logik och i vilket sammanhang det studerade materialet finns. Då materialet som är aktuellt i denna studie framför allt är nyhetsrapportering, är det nyhetsredaktionernas och tidningarnas respektive TV- och radiobolagens sätt att fungera som är den relevanta logiken, och viktigast i sammanhanget är begreppet nyhetsvärde eller nyhetsvärdering.

I nyhetsredaktioners och journalisters arbete är begreppet nyhetsvärde helt centralt – det är huruvida något har nyhetsvärde eller inte som är den viktigaste faktorn när det avgörs om det ska publiceras eller inte. Nyhetsvärdering är ofta något som erfarna journalister och redaktörer ser som ett hantverk eller något de instinktivt vet snarare än något som systematiskt bedöms enligt vissa kriterier i själva publiceringsbesluten. Samtidigt är det något som går att studera och systematisera genom att se vad som faktiskt blir nyheter, vilket medieforskaren Håkan Hvitfelt har gjort i en studie av förstasidor.³⁰

28. Hjarvard (2008), sidan 29, författarens översättning.

29. Couldry (2008). *Mediatization or Mediation? Alternative Understandings of the Emergent Space of Digital Storytelling*; Lövheim (2011), *Mediatization of Religion: A Critical Appraisal*; Lundby (2009). *Media Logic: Looking for Social Interaction*. Se även Axner (2013), sidan 50.

30. Hvitfelt (1985). På första sidan : en studie i nyhetsvärdering.

Hans formel för nyhetsvärdering är som följer.

Sannolikheten för att en nyhetsartikel ska produceras, publiceras, placeras på förstasidan och där bli huvudartikel ökar ju mer den behandlar

1. politik, ekonomi samt brott och olyckor och
2. om det är kort geografiskt eller kulturellt avstånd till
3. händelser och förhållanden som
4. är sensationella och överraskande,
5. handlar om enskilda elitpersoner och
6. beskrivs tillräckligt enkelt men
7. är viktiga och relevanta,
8. utspelas under kort tid men som en del av ett tema
9. samt har negativa inslag
10. och har elitpersoner som källor.³¹

Hvitfelt lyfter alltså fram aspekter som inte bara har att göra med själva nyhetshändelsen och var den äger rum, utan också hur väl den spelar in i mediernas sätt att berätta – om den kan beskrivas enkelt och har ett kort förlopp men är del av ett tema. Något som redan är en nyhet, eller anknyter till något som har nyhetsvärde, blir enklare en nyhet. Detta hänger ihop både med medielogik som nämndes ovan, men också på ett bredare sätt i hur medierna fungerar genom hur människor tolkar det de läser, och att man förutsätter en mer eller mindre gemensam tolkningsram.

Denna gemensamma tolkningsram är en förutsättning för begreppet representation, som också är centralt i sammanhanget. Representationer är ett begrepp ursprungligen från semiotiken och används brett i kulturstudier och medieforskning, framför allt som det har utvecklats av Stuart Hall, och hänger samman med studiet av språkssystem och meningsskapande i språk och bilder³². Utan att gå in i hela den begreppsapparaten, är begreppet även användbart i sig, eftersom det betonar att det som förmedlas i medierna är tecken, bilder, gestaltningar som står för något mer än bara ordet eller bilden i sig själv – det sätt på vilket ett fenomen eller person eller grupp presenteras.

31. Hvitfelt (1985), sidorna 215–216.

32. Hall (1997). Representation : Cultural Representations and Signifying Practices.

En bild eller uttryck blir som ett tecken, en del som står för helheten³³. Den norske medieforskaren Jostein Gripsrud definierar representation i det här sammanhanget som ”framställningar av fiktiva eller verkliga fenomen”, och betonar att dessa framställningar alltid sker på ett visst sätt – de är aldrig fullständigt objektiva återgivningar, identiska med det fenomen de skildrar, och är därmed i någon mån alltid konstruktioner. Gripsrud betonar också det dubbelbottnade i begreppet representation, eftersom det ju också används i en annan betydelse som är relevant i sammanhanget, nämligen i den mer politisk/demokratiska bemärkelsen om vem som får representera en viss grupp. I mediasammanhang handlar det ofta om att en person uttalar sig eller skildras i media, och därmed anses representera en större grupp. I diskussioner om representation av olika grupper i medier, handlar det ofta både om att vissa grupper inte syns överhuvudtaget (eller i för liten utsträckning) men också om hur de skildras när de väl syns. Både rätten att få synas, och att synas på ett rättvisande och nyanserat sätt, finns alltså med i diskussionen om representation. Gripsrud lyfter som exempel fram radio- och tv-sändningar på samiska och andra nationella minoritetsspråk. Dessa är enligt Gripsrud inte bara till för att vara en service åt den samiska befolkningen, utan lika mycket ett erkännande av den samiska befolkningens rätt som nationell minoritet, och innebär därmed också en symbolisk representation av samers rättigheter och tillhörighet till den svenska nationen.³⁴ Representation kommer i denna studie främst användas i den första bemärkelsen, som synonym till skildringar, framställningar, bilder, men även frågor som berör den andra betydelsen av ordet kommer beröras, framför allt i intervjustudien.

Från den tidigare forskningen träder en bild fram av hur representationer av muslimer sett ut i västerländska medier. Dessa är i hög grad stereotypa, det vill säga vissa fasta bilder där vissa egenskaper förstärks medan andra bilder sällan ges. En stereotyp skildring av en person eller grupp framställer dessa i vissa fasta roller och inte som att personen eller gruppen har egna egenskaper, bevekelsegrunder eller mål. Genom att rapporteringen är ensidig, negativ och återupprepar samma bilder och berättelser förstärks stereotyperna, och ofta sker det just genom nyhetsrapporteringens givna verktyg – som framgått ovan kan nyhetsvärderingens kriterier innebära just anknytning till redan etablerade berättelser och teman och att de ska

33. Gripsrud (2002). Mediekultur, Mediesamhälle, sidorna 25–29.

34. Gripsrud (2002), sidan 27.

beskrivas enkelt, vilket kan förstärka stereotypiseringen.³⁵ De stereotyper som framför allt förknippats med muslimer i tidigare studier har dels varit kopplingarna till våld och terrorism som nämnts ovan. Andra återkommande stereotyper har handlat om muslimer som lättkränkta, kvinnoförtryckande och anti-moderna och har därmed framställts som en motpol till ett föreställt modernt, jämställt, rationellt och framåtsträvande svenskt "vi".³⁶

Ett annat begrepp som förekommer i den här studien är markör. Det används på olika sätt i olika discipliner och kan ha olika betydelser. Här har det används som synonym till beskrivning, etikett, gruppbeteckning, alltså ett ord som används för att markera eller beskriva en grupp eller en person. Det är snarare ett stilistiskt val att använda flera synonymer då texten annars skulle bli väldigt upprepande, och har ingen betydelseskilnad i det här sammanhanget.

Vem är muslim? Några religionsvetenskapliga begrepp

I alla religionsvetenskapliga studier finns, uttalat eller outtalat, någon syn på vad religion är eller vad som menas med religion och närliggande begrepp. För att kunna använda religionsbegreppet behöver det definieras, och man skiljer ofta på olika typer av religionsdefinitioner: substantiella och funktionella, där antingen religionens innehåll (substans) eller funktion är det som drar gränsen för vad som räknas som religion och inte.³⁷ Under de senaste decennierna har en omfattande kritik mot och diskussion kring religionsbegreppet uppstått, inte minst i relation till den postkoloniala forsknings-traditionen, där det har ifrågasatts om det finns något universellt fenomen som kan beskrivas med det gemensamma abstrakta begreppet religion.³⁸ Samtidigt förekommer det ju utan tvekan idéer om och representationer av

35. Brune (2006); Hvitfelt (1998); se även Levin (2006).

36. Levin (2006); Lövheim & Axner (2011). Halal-Tv : Negotiating the Place of Religion in Swedish Public Discourse.

37. Furseth & Repstad (2005). Religionsociologi: en introduktion, sidorna 26–39.

38. Se till exempel Fitzgerald (2007). Discourse on Civility and Barbarity : A Critical History of Religion and Related Categories; Asad (2003). Formations of the Secular : Christianity, Islam, Modernity; Beckford (2003). Social Theory and Religion; se även diskussion i Axner (2013), sidorna 60–63.

religion som abstraktion såväl som grupper och individer som identifierar sig och beskrivs som religiösa i allmänhet eller tillhörande en specifik religion, och dessa bör studeras. Ett sätt att lösa detta blir att hitta avgränsningar och begrepp som så väl som möjligt fångar in det fenomen som ska studeras, utan att nödvändigtvis göra några anspråk på att definiera eller förklara vad religion i allmänhet eller i det här fallet islam och muslimer "är".³⁹

Den här studien analyserar representationer av muslimer – verkliga människor eller idéer om en tänkt grupp – och hur de ser ut och kan tolkas. Det är just representationer, mediebilder, det handlar om, och därför sker ingen definition eller bedömning huruvida de grupper eller individer som benämns eller skildras själva definierar sig som muslimer. I diskriminerings-sammanhang talas det ibland om förmodade muslimer, ett begrepp även Diskrimineringsombudsmannen använder, för att betona att det inte är säkert att den som diskrimineras själv definierar sig som till exempel muslim. Diskrimineringen sker på grund av hur den som diskrimineras uppfattar personen, att hen förmodar att det rör sig om en muslim, och det är den förmodan eller bilden som är intressant i bedömningen av ifall något är diskriminering, inte huruvida personen ifråga "egentligen" är muslim. På samma sätt kan alla representationer sägas vara förmodade muslimer, eftersom representationen alltid handlar om vad som förmodas, förutsätts, tolkas in i skildringen. I rapporten kan därmed "muslimer" läsas som "förmodade muslimer", eftersom det som undersöks här är representationer.

För att empiriskt kunna studera representationer av muslimer, behövs en definition eller avgränsning för att identifiera vilka texter som innehåller dessa. Då har valet fallit på en begreppsmässig definition utifrån de sökord som i tidigare forskning har använts för att identifiera texter om islam och muslimer. Dessa ord är förutom "islam" och "muslim" sådana som benämner muslimska praktiker, trosföreställningar och fenomen och som oftast förekommer i medier som signalord för muslimer och islam. I denna studie är alltså representationer av muslimer och islam skildringar av grupper, personer, idéer, trosföreställningar och beteenden som sammankopplas med orden muslim, islam eller något av de andra sökorden (se fullständig lista i nästa avsnitt, sidan 32).

39. Beckford (2003), sidorna 1–5.

I en aspekt av den här studien har en mer generell religionsdefinition använts, och det är genom att materialet har kodats utifrån om religiös utövning skildras, och om temat religiös extremism finns med. Dessa fall syftar på religiös i substantiell och snäv bemärkelse: med religiös utövning menas hänvisningar till trosuppfattningar och praxis som direkt eller indirekt hänvisar till eller legitimeras av något övernaturligt/gudomligt, inklusive texter, traditioner, ledarskap och sociala strukturer som bygger på en sådan legitimering (där inkluderas till exempel Koranen, profetens sunna, sharia med mera).⁴⁰

Mycket av den tidigare forskning som gjorts om representationer av muslimer och som har redogjorts för ovan, liksom mycket forskning generellt om islam och muslimer i Sverige och västvärlden, tar sin utgångspunkt i postkolonial teori. Flera centrala begrepp därifrån har också nämnts här, som stereotypisering. Många av dessa har också utgått från en mer teoridriven förståelse av språket och maktanalys av språkanvändningen genom till exempel användandet av kritisk diskursanalys⁴¹. Detta förutsätter en mer omfattande diskussion kring och uppbyggande av teoretiskt ramverk, och i denna studie har en mer empirinära och pragmatisk ansats valt, vilket redogörs för nedan. Det innebär inte ett avvisande av de postkoloniala perspektiven utan ett val av enklare teoretiskt ramverk.

40. För en längre diskussion om religionsbegreppet och det här sättet att skilja på religionsdefinitioner i allmänhet och en praktisk operationalisering av begreppet, se Axner (2013), sidorna 61–63. Definitionen av religion som hänvisar till legitimering är inspirerat av Mark Chaves, se Chaves (1994). *Secularization as Declining Religious Authority*.

41. Se till exempel Fairclough (1995). *Media Discourse*.

Metod

Studiens upplägg

Rapporten bygger på två empiriska delstudier, dels en innehållsanalys⁴² av svenska dagstidningar och eternyheter under en begränsad tidsperiod hösten 2014, dels intervjuer med redaktörer på några av de nyhetsredaktioner som ingått i innehållsanalysen. Slutligen har dessa satts i sammanhang från tidigare forskning om såväl religion och medier som forskning om muslimer i Sverige, och det utgör grunden för den avslutande diskussionsdelen i rapporten.

Att på detta sätt kombinera flera delstudier som kan ha både kvantitativa och kvalitativa inslag brukar kallas mixed-methods⁴³, och kombinationerna kan ske på flera olika sätt. Det kan vara en kvantitativ studie som fördjupas med kvalitativa fallstudier, det kan vara olika analyser på samma material, det kan vara en kombination av olika material. Att arbeta med mixed-methods förknippas ofta med en pragmatisk hållning i vetenskapsteoretiska frågor, där inga starka anspråk görs varken åt det post-positivistiska eller åt det konstruktivistiska hållet.⁴⁴ Genom att kombinera olika material och metoder är studiens ambition att ge bilder från flera håll, och även om materialet är begränsat kunna ge en mer fördjupad bild än om enbart en metod och perspektiv hade valts.

I denna kombination av material och metoder har en abduktiv ansats valts. Ofta skiljer man i olika sorters vetenskaplig metod mellan en deduktiv ansats och en induktiv. Med en deduktiv ansats sätter man upp hypoteser byggda på teori och tidigare forskning som sedan testas mot ett empiriskt material. Med en induktiv ansats börjar man i det empiriska materialet, i idealfallet helt förutsättningslöst, och skapar kategorier och mönster i det som empirin visar. Ofta förknippas deduktiva ansatser med kvantitativ metod och induktiv med kvalitativ, men så behöver det inte vara. Nackdelen med en deduktiv ansats kan vara att forskaren i ett tidigt stadium låser sig

42. Bergström & Boréus (2012). Textens mening och makt : Metodbok i samhällsvetenskaplig text- och diskursanalys, kapitel 2; Krippendorff (2004). Content Analysis: An Introduction to Its Methodology.

43. Creswell (2014). Research Design : Qualitative, Quantitative, and Mixed Methods Approaches, sidorna 215–237.

44. Tashakkori & Teddlie (2003). Handbook of Mixed Methods in Social & Behavioral Research, sidorna 14–34.

relativ hårt vid vissa hypoteser som sedan visar sig stämma eller inte, och ger inte så mycket utrymme för att upptäcka om det är helt andra mönster som är intressanta i det empiriska materialet. Den möjligheten finns med en induktiv ansats, men då är problemet istället att det kan vara svårt att dra slutsatser och få en jämförbarhet. En stor nackdel är att idealfallet, att inga teoretiska begrepp eller förförståelser föreligger, väldigt sällan stämmer eftersom forskaren ofta känner till ämnet och har en del idéer med sig från början om vad hen ska hitta i materialet. Att arbeta abduktivt innebär ett försök att kombinera styrkorna i dessa två ansatser, genom att inte ställa upp några definitiva hypoteser som ska prövas mot materialet, men inte heller komma förutsättningslös till materialet. Istället ges vissa utgångspunkter, till exempel teoretiska begrepp och kunskap från tidigare forskning, som blir frågor som ställs till materialet, men dessa frågor justeras och fördjupas under studiens gång beroende på vad materialet ger.⁴⁵

Konkret betyder det i den här studien att frågeställning, material, sökord och en första kodning har utgått från den tidigare forskning och teoretiska begrepp som presenterats inledningsvis, medan den fortsatta analysen och intervjuerna med redaktörerna har utgått mer från vad utfallet av den första analysen av materialet visat. De exakta frågeställningarna har också justerats under arbetets gång utifrån vad material och analyser visat.

Innehållsanalys

Innehållsanalysen har genomförts i två steg, med ett första urval av material och kodning enligt fasta kategorier och ett andra steg där materialet analyserats kvantitativt och kvalitativt med hjälp av analysprogram. TV-materialet samlades in och kodades separat eftersom det inte fanns i textform utan enbart i videoform.

45. Alvesson & Sköldberg (1994). Tolkning och reflektion : vetenskapsfilosofi och kvalitativ metod; se också Bruhn Jensen (2012). The Complementarity of Qualitative and Quantitative Methodologies in Media and Communication Research, sidorna 254–272; Krippendorff (2004), sidorna 36–38.

Material

För att få en bredd i materialet valdes ett antal tidningar ut, samt de största nyhetssändningarna i radio och tv. Vilka tidningarna är framgår av tabell 1, och är valda för att ha en spridning regionalt, ha morgon- och kvällstidningar samt ha olika politisk färg på ledarsidan och ägande. Bland etermedierna har dels Sveriges Radios Ekot studerats i form av det nätbaserade textarkivet för respektive dag, och gällande TV har Sveriges Televisions Rapport 19.30 samt TV4:as Nyheterna 22.00 studerats, för att få med både Public Service och privatägd etermedia.

Tabell 1. Tidningar i materialet. Räckviddssiffrorna från Orvesto Konsument 2014.

Tidning	Räckvidd	Utgivnings-ort	Huvudsaklig ägare	Ledarsida
Aftonbladet	739 000	Stockholm	Schibsted	Obunden Socialdemokratisk
Dagens Nyheter	702 000	Stockholm	Bonnier AB	Oberoende liberal
Expressen	669 000	Stockholm	Bonnier AB	Obunden liberal
Göteborgs-Posten	402 000	Göteborg	Stampen	Liberal
Metro Malmö	243 000	Malmö	Metro SA International (Kinnevik)	Oberoende
Svenska Dagbladet	370 000	Stockholm	Schibsted	Obunden moderat
Sydsvenskan	212 000	Malmö	Bonnier AB	Oberoende liberal
Norrländska socialdemokraten	78 000	Luleå	Norrköpings Tidningar Media	Socialdemokratisk
Östersunds-posten	51 000	Östersund	Mittmedia	Centerpartistisk
Värmlands folkblad	50 000	Karlstad	Värmlands Folk- blad AB (lokala arbetarrörelsen)	Socialdemokratisk
Uppsala Nya Tidning	120 000	Uppsala	AB Uppsala Nya Tidning	Liberal

Tidsperioden som har studerats är en så kallad konstruerad vecka⁴⁶ under perioden efter valet 2014, där en slumpmässigt vald måndag, en tisdag och så vidare under veckorna 40–46 har valts ut. Detta görs för att inte en enda nyhetshändelse ska dominera materialet, vilket skulle kunna ske om en vecka i sträck skulle studeras. Genom att välja en veckodag av varje, hellre än att bara välja sju slumpmässiga dagar, fångas den variation i nyhetscykeln in som sker under en vecka, där det till exempel är skillnad på vardag och helg. Slumpningen är gjord så att en veckodag från varje vecka är studerad. Tidningsartiklarna är identifierade med hjälp av sökord valda för att identifiera islam och muslimer. Att välja sökord är en förutsättning för att finna relevanta artiklar i ett stort material, men innebär också alltid en avgränsning i meningen att forskaren redan i valet av sökord i någon mån begränsar vad som kommer att finnas i det insamlade materialet. Till exempel är det inte möjligt att förutsättningslöst studera vilka ord som används för att markera någon som muslim i ett sammanhang där inget av de utvalda sökorden finns med. För att göra en mer förutsättningslös studie på det sättet krävs dock ett betydligt mer begränsat material och kvalitativa metoder som i detta sammanhang ansågs mindre lämpliga, och en traditionell innehållsanalys med material funnet med sökord valdes. Själva sökorden är valda främst utifrån tidigare forskning, och utgick från en studie av religion i ledartexter 1976–2010 genomförd av Mia Lövheim och Alf Linderman⁴⁷. Dessa sökord har sedan kompletterats utifrån de specifika frågeställningar som fanns i detta projekt i samråd med uppdragsgivaren. De sökord som använts är följande, där * betyder att ordet trunkerats, alltså alla ord som börjar som sökordet har kommit med: moské*; moské*; imam*; islam*; koran*; muslim*; ramadan*; hijab*; burka; jihad*; slöj*; heders*; omskärelse. I samband med kodningen har en validitetskontroll gjorts på alla artiklar för att sortera bort artiklar där sökorden har en annan betydelse än den avsedda – ett exempel är sökordet heders* som skulle fånga in artiklar om hedersrelaterat våld, men som också gav utslag på en rad artiklar om hederspriser, hedersgäster och hedersdoktorer. Dessa artiklar finns alltså inte med i materialet. Sammanlagt, efter validitetskontrollen, samlades 186 artiklar och inslag in. Fortsättningsvis i rapporten kommer dessa för enkelhets skull gemensamt kallas artiklar, även om det rör sig om både tidningsartiklar och inslag i etermedier.

46. Krippendorff (2004); Lacy med flera (2001). Sample Size for Newspaper Content Analysis in Multi-Year Studies.

47. Lövheim & Linderman (2015).

Den första översiktliga kodningen gjordes utifrån en rad kategorier av mer kvantitativt slag, som datum, tidning/medier, artikelns längd⁴⁸, var nyheten utspelade sig med mera, samt tema. Dessa temakategorier baserade sig även de på tidigare forskning, nämligen den stora brittiska studien av religion i medier som genomfördes 2008–2009 av Kim Knott, Elizabeth Poole och Teemu Taira⁴⁹.

Dessa kategorier modifierades och utökades utifrån den svenska situationen. Hela kodschemat finns i metodappendix. En kategori som kan kommenteras särskilt är valet att koda inte bara utifrån var i världen en nyhet utspelade sig, utan även om nyheten berörde muslimer i Sverige eller utomlands, eller eventuellt relationen mellan svenska muslimer och muslimer utomlands. Även detta val baserade sig på tidigare forskning, dels Knott, Poole & Tairas studie där en tydlig skillnad fanns mellan hur inhemska respektive utländska muslimer skildrades⁵⁰. Artiklarna kodades också utifrån om islam/muslim användes som en gruppbezeichnung i artikeln eller om religiös utövning på något sätt berördes i artikeln. Den kategorin hade sin utgångspunkt i Lövheims & Lindermans resultat som diskuterats tidigare, där religion som beskrivning var en av tre användningar av religion. I den här studien har dock inte denna kategori använts på samma sätt (där beskrivning, metafor eller huvudämne var alternativen), utan gruppmarkör har satts som alternativ till religiös utövning, för att särskilja artiklar där religiös tillhörighet enbart används som en beskrivande etikett.

På detta kodade material har ett antal analyser gjorts med hjälp av det kvalitativa textanalysprogrammet NVivo 10, mestadels jämförelser och korstabeller utifrån de olika kategorier som ursprungligen kodades. Utifrån dessa genomfördes också andra analyser, som en trädanalys där materialet delas upp efter kodningen i en viss ordning vilket ger en gruppering av materialet som illustreras grafiskt (se sidan 47 samt appendix) och en klusteranalys där de olika kodade temana sorteras och grupperas efter hur lika de artiklar som kodats på respektive tema är ordmässigt (se sidan 45).

48. Några av kategorierna var gemensamma för tidningar och etermedier, medan andra var uppdelade på olika variabler. Till exempel längd, där tidningsartiklarna kodades i tre grupper (notis, ordinär, lång) medan radio- och tv-inslagen kodades med längd i minuter och sekunder.

49. Knott, Poole, & Taira (2013), sidan 193.

50. Knott, Poole, & Taira (2013), sidorna 78–82.

Vidare analyserades vissa av artiklarna, utifrån dessa resultat, mer kvalitativt med hjälp av kategorier som växte fram under arbetets gång. Hur dessa ser ut framgår av analyskapitlet, sidan 46.

Delaktiga i insamlingen av materialet och den första kodningen har förutom ansvarig forskare även varit tre studenter. Sökord, materialurval och kodschema har utformats av forskaren i samråd med uppdragsgivare och andra forskare, och studenterna har sedan genomfört materialinsamling och kodning under forskarens överinseende. Studenterna har sedan använt materialet i egna uppsatser, men inte varit med och arbetat med de analyser som presenteras i denna rapport. Vid rapportens färdigställande var en uppsats⁵¹ (författad av två studenter) färdig och examinerad, och finns tillgänglig att ladda ner från publikationsdatabasen DiVA⁵². Där jämförs tidningsmaterialet från denna studie med innehållsanalyser av representationer av muslimer i svenska läromedel.

Intervjuer

Som komplement till innehållsanalysen har även intervjuer gjorts med ett antal redaktörer, nyhetschefer och motsvarande. Tanken med dessa intervjuer var att i någon utsträckning inte bara studera de publicerade texterna utan även produktionsperspektivet. I mediaforskning skiljer man mellan studier av produktion (som alltså kan vara studier av det direkta redaktionella arbetet, organisationsstudier, studier av ekonomi eller andra saker), innehåll (det som faktiskt trycks/sänds det vill säga artiklar, texter, tv-sändningar och så vidare) och reception (alltså publikens mottagande eller tolkningar).⁵³ Oftast är det vanligaste att studera innehållet, inte minst för att det är enklast tillgängliga materialet att studera. För att studera produktionen behövs oftast tillgång till redaktioner eller motsvarande vilket inte alltid är enkelt, och innebär ofta andra mer resurskrävande metoder (som intervjuer eller deltagande observation) än de textbaserade metoder som kan användas för att studera innehåll. Reception är ofta ännu mer krävande, då det antingen innebär stora kvantitativa enkäter eller fokusgrupper och intervjuer. I den här begränsade studien har det bedöms som ogenomförbart att ha någon komponent av receptionsstudie, och det har därmed lämnats

51. Sundh & Dynevall (2015). Olika källor, samma islam?: En innehållsanalys av porträtteringen av islam och muslimer i läromedel och tidningsartiklar.

52. [Http://www.diva-portal.org/smash/record.jsf?pid=diva2:794282](http://www.diva-portal.org/smash/record.jsf?pid=diva2:794282).

53. Gripsrud (2002).

därhän. Däremot tillgodoses produktionsperspektivet i viss mån genom dessa intervjuer. De ska liksom innehållsanalysen inte ses som generaliserbara, men ger ett komplement till den bild som innehållsanalysen ger.

Intervjuer har genomförts vid fem redaktioner: Expressen, Sveriges Radios Ekoredaktion, Aftonbladet, Svenska Dagbladet och Upsala Nya Tidning. Vid fyra av dessa intervjuades en person, på den sista intervjun flera personer. Informanterna hade olika positioner på de olika redaktionerna, som nyhetschef, biträdande ansvarig utgivare, redaktionschef, redaktör för ledarsidan bland annat. Ingen av dem var chefredaktör men alla var i beslutsfattande ställning och ingick i de redaktionsmöten där såväl övergripande frågor som direkta publiceringsbeslut fattades. Fortsättningsvis kommer alla dessa informanter benämnas redaktörer, oavsett deras egentliga titel.

Intervjuerna genomfördes under första halvan av februari 2015, alltså cirka tre månader efter den studerade perioden. Under den mellanliggande tiden hann flera saker hända, bland annat attacken mot satirtidningen Charlie Hebdo i Paris, attacker på flera svenska moskéer under jul- och nyårshelgerna och debatten i Sverige om rekrytering till IS intensifierades. Det gjorde att intervjuerna delvis kom att handla om dessa och andra ämnen. Alla informanter fick i förväg ta del av resultaten från den första översiktliga analysen av sin tidning/medium i relation till helheten och några övergripande resultat, vilket vi också diskuterade något under intervjuerna. Dock var dessa delar ofta mindre intressanta än de mer övergripande resonemang och beskrivningar av arbetssätt som gav en kompletterande bild. Intervjuerna genomfördes som semi-strukturerade intervjuer och utgick ifrån intervjuguiden som finns i metodappendix. Intervjuerna styrdes mer av samtalet än av frågeguiden och även om alla områden täcktes i alla intervjuer så ställdes inte exakt samma frågor i exakt samma ordning till alla informanter, vilket är vanligt i semi-strukturerade intervjuer.⁵⁴

Då informanterna intervjuats i sin yrkesroll och utifrån publiceringar som redan ägt rum, har resultaten har inte helt avidentifierats, så det kan framgå i resultatdelen vilken redaktions informant som gett uttryck för olika bedömningar och åsikter. Å andra sidan har det inte bedömts som så relevant vilken individ som intervjuats på respektive redaktion, så valet har gjorts att inte publicera namnen på informanterna i rapporten.

54. Bryman & Nilsson (2011). Samhällsvetenskapliga metoder, sidorna 413–416.

Intervjuerna kan snarast beskrivas som explorativa, alltså utforskande. Även om intervjuguiden följdes och det ställdes specifika frågor utifrån tidigare forskning och resultaten i innehållsanalysen, visade det sig att det var vissa ämnen som var svåra att få konkreta svar kring medan andra ämnen som inte i utgångspunkten stod i fokus väckte informanternas intresse och reflektioner. Vissa teman var återkommande, och svaren har grupperats utifrån dessa. Intervjuernas främsta syfte var att ge en bild av produktionsperspektivet, vilket de också gör. Det blev dock tydligt efter intervjuerna att dessa bara gav en ingång till vilka frågor som kan vara relevanta, och en mycket mer omfattande studie med såväl intervjuer som deltagande observationer skulle behövas för att verkligen kunna säga något om de mekanismer som spelar in i hur representationer av muslimer produceras och reproduceras i nyhetsmedia. Resultaten från intervjuerna kommer att presenteras tematiskt, och ligga till grund framför allt för diskussionsdelens förslag på framtida forskning.

Metodreflektioner

Avgränsningar och urval

Då studiens omfattning är mycket begränsad, har ett snävt urval av material behövs trots att den övergripande forskningsfrågan egentligen skulle ha krävt ett betydligt större material och omfattande analyser för att kunna besvaras tillfredsställande. I valet mellan en något större innehållsanalys, eller en kombination av innehållsanalys och intervjuer, har alltså valet fallit på två mindre delstudier framför en något större enda studie. Det huvudsakliga skälet till det, är att givet omfattningen på uppdraget hade en innehållsanalys som var stor nog att på egen hand vara generaliserbar knappast kunnat genomföras utan det hade ändå handlat om att snarare visa på ett fall än en helhetsbild. I det läget ansågs en kombination av två mindre studier ändå ge en bredare bild än vad enbart en textstudie hade gett. Det valet stärks också av att det nästan inte finns någon svensk forskning om medierepresentationer av muslimer ur ett produktionsperspektiv. Även om detta lilla antal intervjuer inte ger någon omfattande empirisk grund att dra slutsatser, kan några perspektiv ändå ges.

Urvalet av material och sökord har diskuterats ovan. En mer generell avgränsningsfråga är vilken sorts medier som studeras, och avgränsningen har gjorts att enbart studera nyheter från traditionella nyhetsmedier och inte sociala medier eller andra webbaserade medier, med undantag för att materialinsamlingen av TV4:s nyheter skett på webbplatsens playtjänst och att Ekot har studerats i form av sitt onlinearkiv. Det handlar dock i

båda fallen om nyheter som producerats i första hand för sitt huvudsakliga medium (TV respektive FM-radio). Sociala medier och olika webbplatser med nyheter och opinionsmaterial är ett intressant forskningsmaterial inte minst utifrån frågeställningarna för denna rapport, men kräver helt andra metoder och avgränsningar, och har därför valts bort för denna studie.

Eftersom detta är en kvantitativ innehållsanalys har en tydligare definition av vilka ord som indikerar islam/muslimer krävts, än om en mer kvalitativ textanalysmetod hade valts. En stor fördel med en sådana mer kvalitativa textanalyser är att forskaren kan vara mer öppen för det implicita användandet av ord och markörer i texten, som signalerar något utifrån en gemensam förståelse mellan text och läsare som inte nödvändigtvis fångas i vissa bestämda sökord eller definitioner.⁵⁵ Utifrån syftet med denna studie, hade en intressant metod kunnat vara att studera hur grupper eller individer i nyheter markeras som muslimer utan att någon av de vanligaste markörerna används, till exempel utifrån geografi, personnamn eller andra beskrivningar. Det hade dock förutsatt antingen ett betydligt större omfång på projektet eller ett väldigt begränsat material. Givet förutsättningarna för studien valdes hellre ett större kvantitativt material med dessa mer begränsade möjligheter att studera just förmodade muslimer, och hellre ge en större bild av hur de som beskrivs som muslimer utifrån de i forskningen etablerade söktermerna representeras i en bredd av nyhetsmedier.

Validitet, reliabilitet och generaliserbarhet

I vetenskapliga studier, framför allt sådana med kvantitativa inslag, skiljer man på reliabilitet – att mätningen är tillförlitlig – och validitet – att man mäter det man faktiskt avser att mäta. I den här studien har reliabiliteten kontrollerats framför allt i kodningen som utförts av flera personer. Där har kodlogg förts så att likhet i kodningen har kunnat upprätthållas genom gemensamma tolkningar, och ansvarig forskare har kontrollerat kodningen i den fortsatta analysen.

Validitet i innehållsanalys är framför allt fråga om val av sökord och vid automatiserad kodning vilka ord som används för att indikera det som efterfrågas.⁵⁶ Här har sökord valts med utgångspunkt i tidigare forskning, så sökorden är väl beprövade, och de har även diskuterats med uppdragsgivaren. Risken finns alltid att andra sökord hade gett andra och eventuellt mer

55. Bergström & Boréus (2012), sidan 81.

56. Bergström & Boréus (2012), sidorna 82–85.

heltäckande resultat. Alla artiklar har gått genom som nämnts ovan och irrelevanta resultat (där sökorden fångat in artiklar som syftar på annat än det avsedda) har sorterats bort.

Generaliserbarhet är ett centralt begrepp i kvantitativa studier, medan kvalitativa studier generellt inte brukar hävda att resultaten är generaliserbara. I detta fall är materialet även i den kvantitativa delen alltför begränsade för att kunna sägas vara generaliserbara över tid eller till alla svenska medier.⁵⁷ Däremot kan resultaten, framför i ljuset av andra studier, sägas ha viss överförbarhet⁵⁸ och säga något mer än om bara de artiklar och medier som direkt studeras här.

57. Lacy med flera (2001).

58. Tashakkori & Teddlie (2003), sidorna 37–38.

Resultat innehållsanalys

Först kommer en översikt över resultaten av innehållsanalysen vad gäller olika typer av medier, i vilka sammanhang och på vilket sätt muslimer skildras och vilka teman som behandlas. Sedan följer en fördjupning av några av de intressanta mönster som har kunnat hittas i materialet. Efter det kommer några perspektiv från intervjustudien. I nästa kapitel följer en diskussionsdel där resultaten diskuteras utifrån tidigare forskning och några reflektioner kring möjliga vidare studier ges.

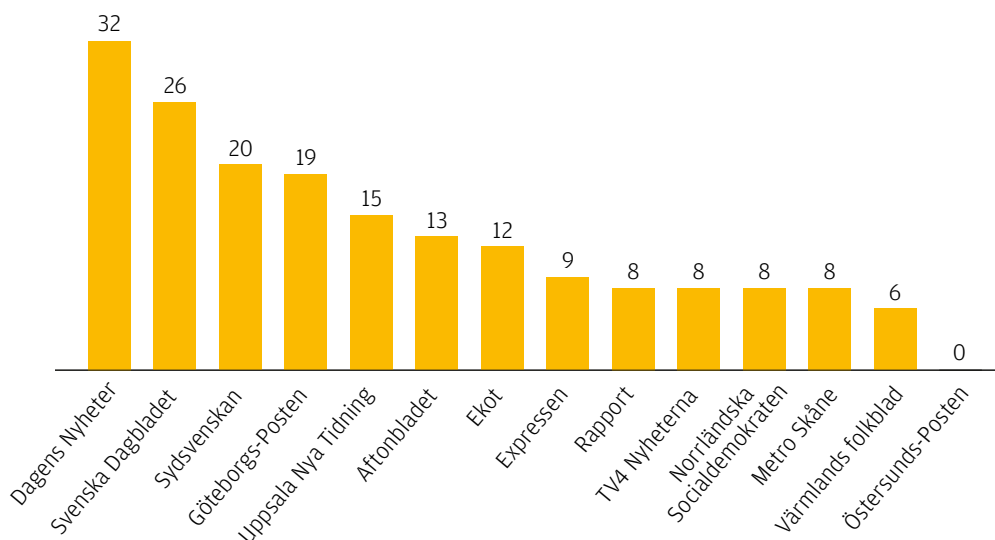
Översikt över materialet

När och var skildras muslimer?

Totalt samlades 186 artiklar in, och de fördelade sig ganska jämnt över de insamlade dagarna men mindre jämnt över de olika medierna. Antalet artiklar på runt 20–25 per dag förutom för den 10 oktober då antalet uppgår till 45. Det verkar inte bero på någon särskild enskild nyhetshändelse den dagen, utan en kombination av flera olika saker – en TT-notis med ett TV-tips som publicerades i många tidningar, flera debattartiklar just den dagen, att Nobels fredspris annonserades.

Fördelningen mellan medierna är desto större, som framgår av Figur 1.

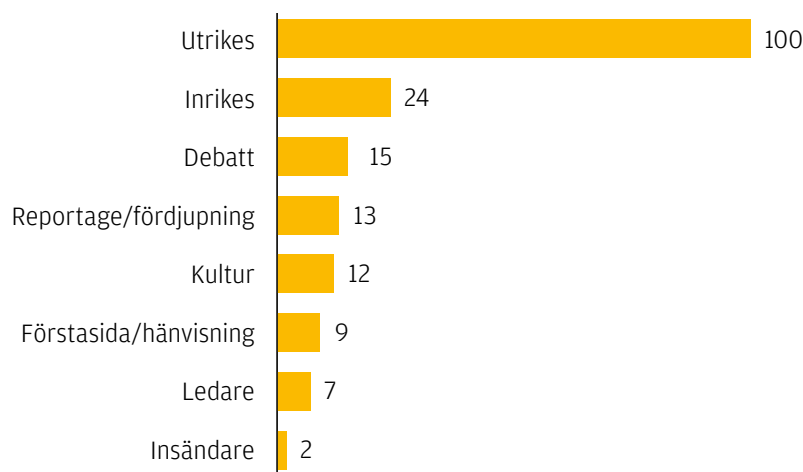
Figur 1. Antal artiklar per medium.

Där varierar det från 0 artiklar i Östersunds-Posten till 32 i Dagens Nyheter. Självklart är det vanskligt att jämföra dessa olika medier rakt av, då rikstidningarna generellt publicerar fler artiklar än lokaltidningarna och antalet inslag i radio- och tv-sändningarna är färre än antalet artiklar i tidningarna. Men det ger ändå en bild av variationen mellan de olika medier som undersökts.

De stockholmsbaserade morgontidningarna ligger som synes högst, följt av de stora lokaltidningarna, Aftonbladet och Sveriges Radios Ekot. Expressen, de två TV-nyhetsredaktionerna och de mindre lokaltidningarna ligger alla under 10 artiklar med Östersunds-Posten som sticker ut, helt utan artiklar som uppfyllde sökkriterierna.

Figur 2. Antal artiklar per sektion.

De flesta artiklarna, 100 stycken, 53 %, publicerades i utrikessektionen⁵⁹, vilket framgår av Figur 3. Långt efter, med 24 stycken, kommer inrikes, följt av debatt, reportage/fördjupning och kultur. 9 artiklar utgjorde förstasidesartikel/notiser med hänvisning till en artikel inne i tidningen och 7 ledarartiklar finns med i materialet. Materialet har också delats upp utifrån om artikeln i första hand är nyhetsförmedlande eller tolkande/åsiktsdrivande. 131 artiklar, 71%, har kategoriserats som nyhetsförmedlande och övriga 29% som tolkande/åsiktsdrivande.

59. Alla kategorier är inte tillämpliga för etermedierna (eftersom det inom de sändningar som undersökts till exempel inte finns någon motsvarighet till ledartexter, debatt eller kulturkritik) men de har förts in i samma diagram.

Tidningsartiklarna kodades också efter längd, fördelat på notis (korta artiklar utan ingress), ordinär och lång (mer än 4500 tecken). Resultatet framgår av tabell 2, där det finns ungefär lika många notiser och ordinärlånga artiklar, men klart färre långa artiklar.

Tabell 2. Längd på tidningsartiklar. Totalt antal 156.

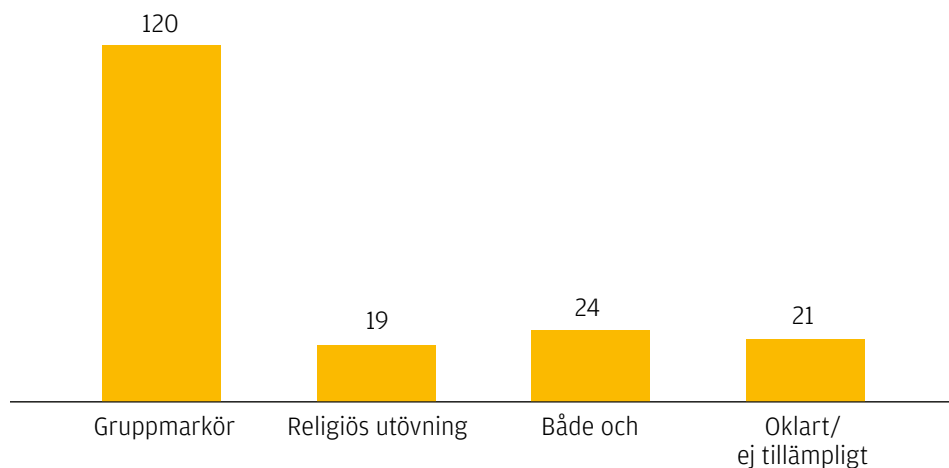
Längd	Antal artiklar	Procent av artiklar
Notis	69	44 %
Ordinär	66	42 %
Lång (> 4500 tecken)	23	15 %

Radio- och TV-inslagen kodades efter längd i minuter och sekunder, och där var sammanlagt 9 inslag mer än 2 minuter och 30 sekunder, medan 3 var under 1 minut och resterande däremellan.

Hur skildras muslimer?

Artiklarna kodades också utifrån några faktorer gällande innehållet, och då främst vilka muslimer som skildras och på vilket sätt. De kodades bland annat efter om de innehöll skildringar av eller referenser till religiös utövning, eller om islam/muslim enbart användes som gruppbezeichnung. Med religiös utövning menas i det här sammanhanget direkta referenser till antingen trosuppfattningar, religiös praxis (bön, fasta, pilgrimsvandring och liknande), heliga skrifter och rum eller motiv och åsikter relaterade till dessa. Med gruppbezeichnung menas när ett begrepp som placerar någon grupp eller individ som muslim eller islam-relaterad inte syftar på någon direkt religiös utövning utan används just för att särskilja eller definiera olika grupper, som "det islamistiska regeringspartiet" eller "shiamuslimska befolkningsgrupper" och liknande formuleringar. Fördelningen framgår av figur 3, att det i särklass vanligaste är användandet av islam/muslim som en gruppmarkör i texten. Detta sker i 120 artiklar, medan mindre än en femtedel så många skildrar islam/muslim i relation till religiös utövning. I aningen fler artiklar, 24, förekommer båda användningarna och i 21 artiklar är det oklart eller inte tillämpligt.

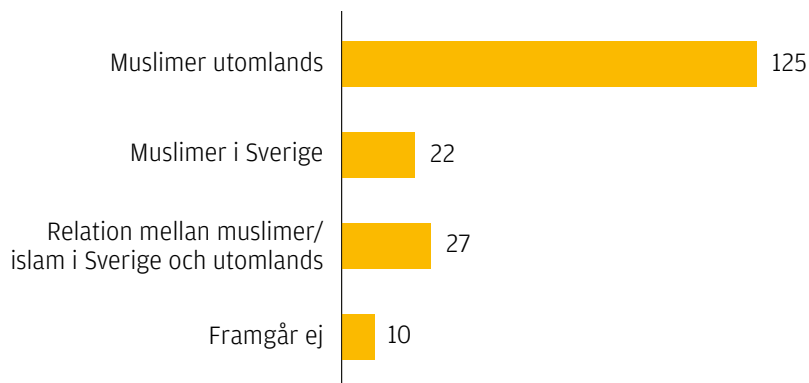
Figur 3. Antal artiklar som refererar till islam och eller muslimer som religiös utövning eller som gruppmarkör.

En annan faktor som kodades var kön på muslim(er) som skildrades i artiklarna. Även här blev det tydligt att det i många artiklar inte var några individer som förekommer, utan det handlade just om en gruppmarkör som vi sett ovan. I 118 fall, över 60 %, är kön inte definierat, alltså kön nämns inte explicit. Det beror oftast på att ingen individ överhuvudtaget nämns. I de artiklar där individer fanns med, var det i en majoritet av fallen, 43 artiklar, män. I 12 artiklar nämndes en eller flera kvinnor, och i 11 artiklar både män och kvinnor. Vi ska återkomma senare till skillnaderna mellan hur män och kvinnor skildras.

En stor del av artiklarna berör som vi tidigare sett utrikesnyheter. Men oavsett vilken sektion artikeln kategoriseras som, är det intressant att se om de muslimer som skildras eller refereras till finns i Sverige eller i andra delar av världen. Artiklarna har också kodats efter geografisk plats, men den här faktorn rör inte var nyheten/händelsen utspelar sig, utan om de muslimer som skildras beskrivs som svenska eller inte. Anledningen till det är för att se eventuella skillnader mellan skildringar av muslimer som uppfattas hemmahörande i Sverige jämfört med muslimer utomlands. Eftersom en del artiklar också berör relationerna mellan svenska muslimer och utländska individer och grupper, har detta också funnits med som alternativ.

Figur 4. Antal artiklar som berör muslimer utomlands respektive Sverige.

I figur 4 framgår, i linje med vad vi har sett i tidigare kategorier, att de allra flesta artiklarna behandlar muslimer utomlands. 125 artiklar eller två tredjedelar av materialet finns här. Muslimer i Sverige återfinns i 22 artiklar och i något fler, 27 artiklar, behandlas relationen mellan muslimer och eller islam i Sverige och utomlands. Relation ska i det här sammanhanget inte nödvändigtvis förstås som att det är individer eller grupper som har direkta personliga relationer med varandra, utan snarare att det finns beröringspunkter. Det kan till exempel handla om att en svensk muslim kommenterar en händelse som berör muslimer utomlands.

Vad handlar artiklarna om?

Slutligen har alla artiklar kodats efter olika teman. Som tidigare nämnts så har dessa valts utifrån tidigare forskning, och kompletterats med någon kategori för att täcka in alla artiklar. Eftersom en del artiklar kan sägas beröra flera teman, har varje artikel kunnat kodas med upp till två teman. Det gör att totalsumman i nedanstående tabell blir mer än 186 (det totala antalet artiklar).

Tabell 3. Teman på artiklar. Varje artikel har kodats med upp till två teman.

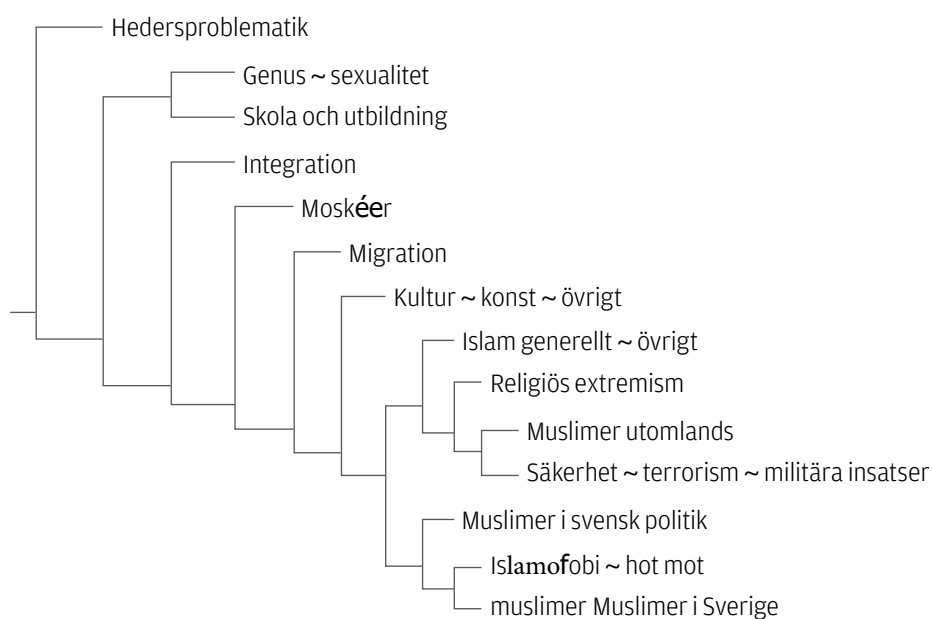
Tema	Antal artiklar	Procent av artiklar
Säkerhet/terrorism/militära insatser	106	57 %
Muslimerna utomlands	88	47 %
Religiös extremism	36	19 %
Islam generellt/övrigt	18	10 %
Muslimerna i Sverige	17	9 %
Islamofobi/hot mot muslimer	11	6 %
Kultur/konst/musik	9	5 %
Muslimerna i svensk politik	7	4 %
Hedersproblematik	5	3 %
Skola och utbildning	5	3 %
Genus/sexualitet	4	2 %
Moskéer	3	2 %
Integration	2	1 %
Migration	2	1 %

Det största temat är Säkerhet/terrorism/militära insatser som återfinns i 106 artiklar, följts av Muslimerna utomlands i 88 artiklar. Därefter är avståndet ganska stort till nästa kategori, Religiös extremism, som berörs i 36 artiklar. För att en artikel ska kategoriseras som att den har temat Religiös extremism har det gjorts en relativt snäv tolkning; det ska i artikeln direkt refereras till att våldshandlingar eller hot har en uttalad religiös bevekelsegrund eller motiv. Artiklar som handlar om våld eller hot utfört av en grupp som fått en religiös gruppbezeichnung har inte kodats som religiös extremism, om inga sådana direkta referenser gjorts. Anledningen till det är för att i analysen kunna urskilja när direkta referenser till religiös extremism i snäv bemärkelse görs i artiklarna.

Sedan följer en rad mindre teman, varav tre återfinns i mer än tio artiklar: Islam generellt, övrigt med 18 artiklar, Muslimerna i Sverige 17 och Islamofobi, hot mot muslimer 11 artiklar. Övriga teman har färre än tio artiklar vardera, lägst antal har Integration och Migration med enbart två artiklar vardera.

Temana överlappar varandra, så att vissa teman är vanligare i kombination än andra. Till exempel har väldigt många av artiklarna med tema Säkerhet/terrorism/militära insatser också kodats med Muslimer utomlands. Visst överlapp finns också med Religiös extremism, även om det inte är lika tydligt. För att se andra mönster vad gäller likhet i artiklarna gjordes också en klusteranalys på ordlikheten i artiklarna, se figur 5. I en klusteranalys beräknas hur lika artiklarna är ordmässigt i de olika temana, och grupperas sedan efter det. Figuren ska läsas så att teman som står nära varandra och med klamrar är språkmässigt mest lika varandra, och ju längre bort man kommer i figuren, desto större skillnader textmässigt.

Figur 5. Ordlikhet mellan artiklar kodade för olika teman

Som framgår av figuren finns stor närhet mellan artiklarna med teman Muslimer utomlands och Säkerhet/terrorism/militära insatser, vilket inte är så märkligt med tanke på att drygt hälften av artiklarna (60 stycken) med tema Säkerhet/terrorism/militära insatser också kodats med tema Muslimer utomlands. Men även Religiös extremism ligger nära språkligt fast antalet överlappande artiklar är klart färre, en dryg tredjedel av artiklarna med tema Religiös extremism (13 av 36) är också kodade på Säkerhet/terrorism/militära insatser. Även om temana alltså inte alltid överlappar, är språket lika

i dessa kategorier. Intressant är också att kategorin Islam generellt/övrigt, som använts när inget annat tema stämt, språkligt ligger nära dessa artiklar. Det betyder att i artiklar där islam nämns mer generellt, används liknande språk som i artiklar om Säkerhet/terrorism/militära insatser och Muslimer utomlands, vilket kanske säger något om på vilket sätt dessa artiklar skriver om islam och muslimer.

En annan grupp teman som ligger nära varandra men klart separat från ovan nämnda artiklar är de som syns nederst i figuren. Islamofobi/hot mot muslimer har stor likhet med artiklar om Muslimer i Sverige. Detta beror i begränsad utsträckning på överlappande kodning, endast två artiklar (av 11 om islamofobi/hot mot muslimer) har kodats med tema Muslimer i Sverige, så det handlar mer om språklig likhet i olika artiklar. Här ligger även artiklar om Muslimer i svensk politik lika.

Utöver dessa finns inte så stor likhet mellan grupper av teman, utan de är mer separata. Ett undantag är en stor likhet mellan Skola/utbildning och Genus/sexualitet, vilket beror på att i princip alla dessa artiklar är överlappande och handlar om nobelpristagaren Malala och hennes kamp för flickors skolgång i Pakistan.

Analys

Nästa steg efter denna översikt var att se hur de olika aspekterna hänger ihop – vilka mönster finns i hur muslimer skildras i relation till vilken sorts artiklar och vilka teman som behandlas?

Eftersom det är ett begränsat material både i studerad tidsperiod och i antal artiklar, är det vanskligt att tala om samband i statistisk bemärkelse. Därför har inte heller några sådana jämförelser genomförts på materialet – eftersom det inte skulle gå att dra några generaliserbara slutsatser blir statistiska analyser inte meningsfulla. Mer användbart är i detta sammanhang att titta på grupper eller typer av artiklar, och på så sätt finna mönster i skildringen av muslimer. Indelningen i dessa grupper stärks både i hur de olika attributen sammanfaller, och ordligheten i artiklar som kodats på olika teman, enligt ovan.

Grupper av artiklar: huvudbild och alternativa bilder

Artiklarna grupperades med hjälp av så kallad trädanalys, där de grupperades efter likhet i hur de kodats på en rad variabler⁶⁰. Där framkommer väldigt tydligt en huvudgrupp av artiklar som är publicerade i utrikessektionen, nyhetsförmedlande, berör muslimer utomlands, använder islam/muslim som en gruppmarkör och skildrar ej angivet kön. Det finns 53 artiklar/inslag med alla dessa faktorer vilket utgör mer än en fjärdedel av hela materialet. Läger man till artiklarna där kön är angivet på personerna som skildras tillkommer ytterligare 14 artiklar. Av dessa sammanlagt 67 artiklar har 57 stycken temat Säkerhet/terrorism/militära insatser. En annan grupp av artiklar är åsiktsmaterial (ledare, debattartiklar, krönikor) som på olika sätt relaterar till ovanstående ämnen. En separat grupp som delvis överlappar i ämnen i är de som finns på inrikesidorna, men där är bilden lite mer blandad. En del handlar om relationen mellan svenska muslimer och de konflikter som berörs i huvudgruppen av artiklar, men det finns också en annan grupp artiklar som handlar om muslimer i Sverige utan den kopplingen. Där är teman som muslimer i svensk politik och konst och kultur, men också islamofobi/hot mot muslimer. Här är det inte lika vanligt med islam/muslim som gruppmarkör och det är vanligare att individer skildras. I nedanstående del analyseras först de artiklar som här kallas huvudbilden, för att sedan se de andra bilder som ges i andra grupper av artiklar. För denna analys har artiklarna analyserats utifrån om de muslimer/grupper kopplade till islam som förekommer i artiklarna framstår som utövare av våld eller hot om våld, om de framstår som offer för våld och/eller om muslimsk individ eller grupp framställs som en aktör med agens som bidrar positivt eller konstruktivt. Med agens menas i det här sammanhanget handlingsutrymme, alltså någon som visar på/tar sig möjlighet att påverka en situation och är aktiv. Flera olika aspekter kan finnas i samma artikel och ibland förekommer inga av dessa. I många av artiklarna förekommer inte alls individer som skildras närmare, som framgick i föregående kapitel. Däremot finns det i många artiklar som berör våld, hot eller spänningar av olika slag tydliga positioner som offer och förövare och ibland någon som har agens att göra att positivt eller

60. Se figur 6 i appendix. Bilden ska läsas så att den först delar upp mellan en viss variabel (sektion i det här fallet) i olika stora rutor beroende på hur många artiklar som har det attributet, sedan delas varje ruta in efter nästa variabel på samma sätt, och så vidare. Då får man en visuell överblick över hur olika variabler sammanfaller och grupper av artiklar med samma variabler.

konstruktivt bidrag i situationen. Genom att använda dessa begrepp kan vad som associeras med muslimer/islam i de olika artiklarna studeras, även om inte några närmare beskrivningar görs av individer.

Huvudbilden: islam som gruppmarkör i terrorism och militära insatser utomlands

En stor grupp artiklar, runt en fjärdedel av materialet, ingår i det som här benämns huvudbilden. Huvudbilden är alltså nyhetsartiklar publicerade i utrikessektionen som inte berör Sverige eller svenska muslimer, inte beskriver religiös utövning utan använder islam/muslim som gruppmarkör och oftast inte skildrar individer. En mycket stor del av dessa berör temat Säkerhet, terrorism eller militära insatser.

Under den studerade perioden dominerades denna grupp av rapportering från Syrien och Irak och handlar om IS/ISIS, och just de veckor som studeras handlade många artiklar om belägringen av Kobane som då pågick. Artiklar finns också från Nigeria, Somalia, Jemen, Libyen och Tunisien samt från säkerhetsinsatser och oro över terrordåd i USA, Danmark och Storbritannien.

I gruppen finns både notiser och vanliga nyhetsartiklar och inslag, men de flesta är relativt korta och mest referat baserade på nyhetsbyråer och ibland olika källor från internationella medier eller i några fall egna reportrar.

I de allra flesta av dessa artiklar finns det en grupp eller i enstaka fall individ som markeras som muslim, oftast med epitet som relaterar till jihadist eller islamist, som framstår som utövare av våld eller hot om våld. Ibland är det direkta våldshandlingar som skildras, ibland mer indirekt, där till exempel strider planeras eller där ett hot har avvärijts. En typisk notis är denna, publicerad i Expressen 21 oktober:

USA flyger in vapen till kurderna. USA har släppt ner vapen, ammunition och medicinsk utrustning till kurderna som kämpar mot Islamiska staten (IS) i Kobane i norra Syrien. Det meddelar det amerikanska försvarets centralkommando. Förråden har levererats av kurdiska myndigheter i Irak och ska underlätta för kurdiska styrkor att fortsätta försvara staden mot IS, enligt uttalandet. Beskedet kan väcka irritation i Turkiet, som vägrat öppna gränsen för vapenleveranser.⁶¹

61. "USA flyger in vapen till kurderna". Expressen 2015-10-21.

I några artiklar beskrivs våld som mer indirekt berör grupper som beskrivs som muslimer, till exempel en artikel om gatuprotester i Turkiet mot regeringens ovilja att angripa IS militärt där ett antal turkisk-kurdiska personer skadats och dödats av turkisk polis⁶². Där beskrivs dock enbart IS som islamistisk, ingen annan grupp eller aktör benämns som muslimsk/islam.

Enbart i några få fall benämns offer för våld explicit som muslimer, Ett sådant exempel är en artikel om ett attentat i Nigeria mot en shiamuslimsk procession utförd av Boko Haram⁶³. Däremot benämns ofta offer för våldet i den här gruppen av artiklar som civila eller lokalbefolkning, och i områden där en stor del av befolkningen är muslimer kan sådana epitet läsas som att offren förmodas vara muslimer. Det skrivs dock mycket sällan ut med explicita epitet.

Det finns också mycket få artiklar i den här gruppen där aktörer som bidrar konstruktivt eller positivt med agens beskrivs explicit som muslimer. Däremot finns en rad artiklar från striderna om Kobane där de kurdiska styrkorna benämnda YPG eller Peshmerga beskrivs i konstruktiva och positiva ordalag. De benämns dock i den här gruppen artiklar i princip aldrig som muslimer, men kan möjligen sägas att de förmodas vara muslimer utifrån sammanhanget. Ett exempel är följande artikel med rubriken "Vi kämpar för mänskligheten":

De militära framgångarna i Irak fortsätter för jihadistgruppen IS och nyligen intogs ett militärt träningsläger vid staden Hit, öster om Bagdad. Uppe i norr går det trögare. För ett par månader sedan intog IS staden Jalawla. Sedan dess utkämpar de kurdiska peshmergatrupporna ett ställningskrig med IS. /.../ Det är svårt att uppskatta hur många IS-soldater som finns i byn, kanske några hundra. Så länge de får understöd av extremister på plats menar peshmerga att de måste betrakta alla i byn som fiender. Kvinnor och barn har i viss utsträckning flytt från området medan männen stannat kvar för att ansluta sig till IS./.../ Soldaterna i peshmerga tycker inte att deras beväpning är tillräcklig. Den politiska striden mellan kurdiska PUK och PDK påverkar det internationella stödet.

62. "Blodiga protester mot passiv militär". Dagens Nyheter 2014-10-10.

63. "Explosion i skola i Nigeria – många döda". Ekot 2014-11-10.

– Vi försöker klara av Daish (IS), säger kapten David. Vi får stöd från andra länder. Det är hett, men här har vi att göra med mörka krafter så vi får lov att anpassa oss efter omständigheterna för vi kämpar för mänskligheten och för att detta är ett traditionellt kurdiskt område.⁶⁴

Sammanfattningsvis förekommer alltså muslimer främst, i alla fall explicit, som förövare och mer sällan som offer eller konstruktiva aktörer.

Två varianter på huvudbilden: fördjupningsartiklar och opinionsmaterial relaterat till huvudbilden

Relaterat till huvudbilden finns två andra grupper av artiklar som liknande drag, men också skiljer sig. Det gäller dels fördjupningsartiklar som är journalistiska och berättande, men mer av tolkande och fördjupande än direkt nyhetsförmedlande. Den andra gruppen är opinionsmaterial – ledare, debattartiklar och krönikor – som behandlar muslimer utomlands, använder islam som gruppbezeichnung och handlar om Säkerhet/terrorism/militära insatser. De fördjupande reportagen förekommer nästan bara i de stora morgontidningarna. Opinionsmaterialet finns mer spritt i såväl de stora morgontidningarna och i kvällstidningarna, men knappast förekommande i de mindre lokaltidningarna (Norrländska socialdemokraten, Värmlands Folkblad och Östersunds-Posten) och inte heller i Metro.

Bland fördjupningsartiklarna finns flera reportage från Syrien och Irak, till exempel ett reportage om vardagslivet i Bagdad⁶⁵ samt ett reportage om en svensk exilkurd som rest till Turkiet för att ansluta sig till motståndet mot IS i Kobane⁶⁶. Här ges ungefär samma bild av IS som i den raka nyhetsrapporteringen, men en fördjupande och nyanserad bild ges av lokalbefolkningen som drabbas av våldet, och av de grupper som militärt bekämpar IS.

64. "Vi kämpar för mänskligheten". Svenska Dagbladet 2014-10-29.

65. "IS kastar skuggor över livet i Bagdad". Svenska Dagbladet 2014-10-05.

66. "Han vill strida mot IS i Syrien". Dagens Nyheter 2014-10-29, även publicerat i Sydsvenskan samma dag.

I dessa artiklar förekommer tydligare beskrivningar av att även offren i kriget är muslimer, som i detta exempel:

”För att ta sig in passerar man en vägspärr och strax där innanför ligger en moské, den är ett par år gammal. Det som är intressant är att den är shiitisk och ligger i ett område som till 90 procent är sunnitiskt. Befolkningen lät bygga den för att visa sitt stöd för de shiiter som bodde i stadsdelen.”⁶⁷

I artikeln skildras lokalbefolkningen främst som offer, men i viss mån också med agens. Det gäller ännu mer i reportaget från Turkiet där svensk-kurdiska Miso Merg intervjuas om sin bakgrund och sin vilja att strida mot IS⁶⁸. Generellt i dessa och andra liknande artiklar är att lokalbefolkning och lokala experter intervjuas, presenteras med namn och bild, vilket ger annorlunda texter jämfört med huvudbilden, de korta raka nyhetstexterna där främst gruppbeteckningar och svepande beskrivningar förekommer. I den ovan citerade artikeln från Bagdad finns till exempel följande porträtt av ett gäng ungdomar journalisten träffar:

Tony som är en av de yngsta i sällskapet är arbetslös och underkändes i ett ämne på skolan så det innebär att han inte kan studera heller. Han förklarar att skolsystemet är genomkorrumpat och betalar man inte mutor får man inte godkänt. För att hitta något meningsfullt i livet har han och hans bästa vän börjat rappa. I sin musik berättar de om livet som ung, drömmar, sviken kärlek och längan efter ett normalt liv.

– Jag känner att genom musiken kan vi nå ut till en bredare grupp och göra vår röst hörd, förklarar han när jag frågar vad det är som driver honom. Efter en viss tvekan frågar jag honom om vilken trosriktning han tillhör, det vill säga, sunni eller shia. Tony berättar att han är shia. Jag fortsätter att fråga om han vet vad hans vänner är. Han blir tyst ett tag och skruvar på sig lite innan han vänder sig till sina kamrater:

– Bli inte arg nu! Är du sunni eller shia? Det är journalisterna som undrar om vi är sunni eller shia och jag vet faktiskt inte vad du är, säger han och vänder sig till den ena av sina kamrater. När rundfrågningen är avslutad

67. ”IS kastar skuggor över livet i Bagdad”. Svenska Dagbladet 2014-10-05.

68. ”Han vill strida mot IS i Syrien”. Dagens Nyheter 2014-10-29, även publicerat i Sydsvenskan samma dag.

konstaterar han att bara en av hans kamrater är sunni. Han vänder sig till mig och förklarar att det inte är något som de brukar tala om och att han faktiskt inte hade någon som helst aning vem som var vad.⁶⁹

Opinionsartiklarna utgör ytterligare en grupp som skiljer sig både från fördjupningsreportagen och från de raka nyhetsartiklarna som utgör huvudbilden. Dessa ledarartiklar, krönikor och debattartiklar har som främsta uppgift att driva en tes eller ge personliga reflektioner och har därmed en annan ton och språk än de nyhetsförmedlande artiklarna, men också än de fördjupande, tolkande reportagen. Däremot finns stora likheter i språket och beskrivningarna vad gäller representationer av muslimer.

De flesta av dessa åsiktstexter berör IS och beskriver dem på liknande sätt som nyhetstexterna och med ett ännu tydligare värderande och avståndstagande språk. Muslimer och islam förknippas i dessa texter oftast direkt eller indirekt med våld och hot, eller med kvinnoförtryck eller på annat sätt som bärare av andra värderingar än "vi" i texten. Det sker oftast inte genom direkta utsagor eller generella påståenden om islam och muslimer, utan oftare genom användandet av gruppbezeichnungar eller hänvisningar. Exempelvis skriver en debattör i Expressen riktat mot justitieministern:

Den etniska rensningen av religiösa minoriteter i arabvärlden eskalerar. Vi nås löpande av obegripligt barbariska redogörelser om halshuggningar, nedbrända kyrkor och hela folkgrupper i panikartad flykt. Organisationen Islamistiska Staten (ISIL) framfart i Syrien och norra Irak har skakat en hel värld. /.../

Enligt Säpo har minst 85 svenska medborgare åkt till Syrien eller Irak för att strida för grupper som Isis och al Qaida. Men mörkertalet befaras vara stort och i verkligheten kan antalet röra sig om det dubbla. Det gör Sverige till det ett av de länder i västvärlden som per capita bidrar med flest jihadister.⁷⁰

69. "IS kastar skuggor över livet i Bagdad". Svenska Dagbladet 2014-10-05.

70. "Agera mot terrorresorna, Morgan". Expressen 2014-10-05.

Ibland görs direkta beskrivningar som bygger på ett vi-och-dem-tänkande, som i nedanstående inlägg vars huvudpoäng är se den nuvarande konflikten i ett kolonialhistoriskt ljus:

Oavsett vad man tycker om dem så har IS stöd från lokalbefolkningen. De har också stöd av tiotusentals människor runt om i världen som anmält sig som frivilliga i kriget. För dem ska IS rädda de muslimer vilka har lytt som vasallstater under kristna länder. /.../ De här korten spelar de ut och det går hem hos den outvecklade, primitiva, religiösa, fanatiska, fundamentalistiska och extremistiska delen av befolkningen.⁷¹

I båda dessa exempel finns ordval som signalerar just denna vi-och-dem-uppdelning, som "barbarisk" och "primitiva", ord som inte bara markerar avstånd och något negativt, utan mer specifikt ställs upp som kontrast mot ett modernt och upplyst "vi". I texterna syftar inte nödvändigtvis epiteterna på alla muslimer, snarare tvärtom, men använder ord och språkliga bilder som bygger upp en motsättning mellan ett gammalt, utvecklat, förtryckande, våldsamt och hotfullt "dem" som motpol mot det outtalade vi:et. Det kan ses som ett typiskt exempel på det stereotypiserande som beskrivits i tidigare forskning – framför allt när inga andra beskrivningar av muslimer ges i samma text. Även om artikelförfattarna tydligt syftar på en specifik grupp (IS) och inte alla muslimer, innebär frånvaron av andra beskrivningar av muslimer (eller beskrivningen av andra grupper som just muslimer) att vi-och-dem-konstruktionen förstärks.

Enstaka artiklar tar tydligt ställning mot en diskurs som positionerar islam och muslimer med våld och hot, men tar ändå sin utgångspunkt i samma beskrivningar och användande av generella gruppbeteckningar och förhåller sig till samma språkbruk.

De flesta av de som mer direkt skriver om våld och terror handlar om krav på den svenska regeringen och/eller internationella aktörer att gå in med militärt bistånd till YPG/Peshmerga i striderna om Kobane⁷². Andra pläderar för behovet av en öppen asylpolitik i Sverige med tanke

71. "IS är en realitet vi måste ta hänsyn till". Upsala Nya Tidning 2014-10-05.

72. "Det krävs kängor på marken". Sydsvenskan 2014-10-10; "Bara vapenmakt kan rädda Kobane undan IS". Göteborgs-Posten 2014-10-10.

på flyktingströmmarna från Syrien⁷³, eller varnar för en alltför förenklad analys av IS och orsakerna till situationen i Irak⁷⁴. Vissa texter är mindre argumenterande, men inte nödvändigtvis mindre polariserande.

Som helhet ger den tolkande journalistiken i fördjupningsartiklarna en mer nyanserad bild jämfört med de kortare nyhetsförmedlande artiklarna som benämnts som huvudbilden. De belyser fler perspektiv, låter fler röster komma till tals och de som får tala presenteras med namn och bild. I dessa artiklar finns representationer av muslimer som offer för våld, men också som har agens och möjlighet att både göra motstånd och att leva vanliga liv under krig och konflikt. Här står också tydligt människor i centrum, vilket utgör en kontrast mot de mer anonyma gruppbeteckningarna i nyhetsartiklarna.

Opinionsartiklarna ger i betydligt mindre grad en nyanserad bild. Här finns visserligen artiklar som uttalat kritiserar de negativa stereotyper som finns i den diskurs som kopplar samman islam och muslimer med våld, terror och hot. Men i de allra flesta artiklar är ändå utgångspunkten samma språkbruk och användande av markörer och generaliseringar.

Andra bilder: muslimer i Sverige, kulturbevakning och den starka flickan

I artiklarna som handlar om muslimer i Sverige är bilden något mer nyanserad, då teman som direkt relaterar till krig och terrorism inte är lika dominerande. Samtidigt finns en stark närvaro av teman kring konflikt och spänningar även i artiklar om muslimer i Sverige. Här är det också vanligare att individer beskrivs och kommer till tals, och att flera perspektiv ryms i samma artikel. Användandet av muslim/islam enbart som en gruppetikett är inte heller lika dominerande. Om det i huvudbilden nästan enbart fanns representationer av muslimer som förövare, finns det i artiklarna om svenska muslimer fler artiklar när muslimer uttalat porträtteras som offer för våld eller hot om våld, trakasserier och liknande, som i ett inlägg i Ekot om en rapport om hatbrott och våld mot trossamfund där specifikt attacker mot moskéer nämns.⁷⁵ Dock är det även bland artiklarna om muslimer i Sverige helt klart vanligast att muslimer framställs som förövare än som offer i relation till våld och hot. Det gäller inte minst de artiklar som berör

73. "Trygga flyktingarna". Upsala Nya Tidning 2014-10-10.

74. "Jihadism föds ur förtryck". Expressen 2014-10-21.

75. "Vanligt med främlingsfientliga handlingar mot trossamfund". Ekot 2014-10-16.

relationen mellan muslimer i Sverige och i andra länder, som oftast handlar om så kallade terrorresor eller rekrytering från Sverige till IS. De flesta av dessa är antingen nyhetsartiklar som rapporterar om en föreslagen lag för att stoppa så kallade terrorresor⁷⁶, eller rapporter om svenskar som dödas i strid⁷⁷ eller gripits på väg till Syrien⁷⁸. Oftast uttalar sig inte någon som presenteras som muslim även om undantag finns.⁷⁹ Det finns en längre artikel i materialet som mer djupgående diskuterar och ger fler perspektiv på frågan, ett reportage från ett seminarium i Rinkeby Folkets Hus på temat "Hur förebygger vi radikaliserings av unga i Järva?"⁸⁰. I artikeln kommer ett antal olika röster till tals, såväl representanter för muslimska organisationer, myndigheter och lokalbefolkning från Rinkeby. De muslimer som porträtterade i artikeln framstår främst som konstruktiva och med möjlighet att förändra situationen, men också som offer för våld, rasism och utanförskap, medan hela utgångspunkten i artikeln är de som inte är närvarande, de "andra" muslimerna som rest till Syrien och Irak.

Bland artiklarna om muslimer i Sverige finns också ett fåtal artiklar på temat muslimer i svensk politik, och de berör alla debatten kring den då nyutnämnde bostadsministern Mehmet Kaplan (mp) med en bakgrund som ordförande i flera muslimska organisationer. Det rör sig mestadels om notiser, men det finns också en längre ledartext från Dagens Nyheter. Där kritiserar Kaplan för att inte tillräckligt tydligt ta avstånd från antisemitism, och det refereras andra debattörer som anklagat Kaplan för att vara islamist. Texten argumenterar för att det främsta problemet med Kaplan inte är hans religion utan hans partitillhörighet, och att han knappast har någon "dold agenda", men återanvänder tydligt i sitt språkbruk flera av de vanliga stereotyperna.

/.../ Är då Kaplan själv islamist, i betydelsen att han vill shariacertifiera den svenska lagboken eller i betydelsen att han tycker att muslimer ska ha rätt till särlagstiftning? Det tror jag faktiskt inte, och heller inte att han har någon "dold agenda". Det jag hör och ser är att han är en tvättakta miljöpartist: Roten till alla problem i det mångkulturella samhället är rasism, framför allt islamofobi – detta plastiska begrepp som

76. Inslag i SVT Rapport 2014-10-29; "Johanssons snabblag ska hejda jihadresor". Sydsvenskan 2014-10-29.

77. "Tre svenska IS-krigare döda". Metro Skåne 2014-11-10.

78. "Misstänkte terroristen från Sverige har gripits". Aftonbladet 2014-10-05.

79. "IS-Svenskar dog i attack". Expressen 2014-11-10.

80. "Det handlar om personliga tragedier". Dagens Nyheter 2014-11-10.

kan omfatta allt från hård religionskritik till våldsamma hatbrott. /.../ Risken att vanliga muslimer blir misstänkliggjorda är inte hittepå. Men medan människor våldtas och slaktas i Syrien och Irak, medan risken är påtaglig för att IS-krigare återvänder med terrorplaner i bagaget, så gäller ministrernas huvudsakliga farhåga ökad svensk islamofobi. Det är klassiskt miljöpartistisk närsynthet.

Om Kaplan bör betecknas som islamist eller inte är sekundärt, nästan lika ovidkommande som att han av sina upprörda partikamrater framhålls som "antirasist". Frågan är om Kaplan förmår hålla avstånd till antisemiter, också dem som ömmar för Gazas befolkning. Frågan är om han är intresserad av att markera mot dem som i religionens namn förbjuder söner, döttrar och systrar att välja liv och partner efter eget huvud. Frågan är om han kan erkänna att jihadism är något mer än beklagliga resultat av västerländsk rasism.⁸¹

De artiklar som inte alls berör dessa ämnen – våld, islamofobi eller utanförskap – vad gäller muslimer i Sverige är lätträknade: ett reportage i Göteborgs-Posten den 5 oktober från firandet av Eid al adha i Göteborgsmoskéen⁸², och en artikel i Dagens Nyheter om störningsjouren i Stockholm, som inte främst handlar om muslimer men där en episod återberättas där störningsjouren kallats till en lägenhet där det pågår firande av Ramadan, och de bjuds på mat och sötsaker. Dock finns även i dessa artiklar ett exotiserande drag, eller betoning på det som uppfattas som annorlunda.

Men det är de tio övriga procenten som gör helgjobbet underbart, menar Todd Lawrence [på störningsjouren]. Vi har drygt 80 000 lägenheter i den här miljonstaden och vi vet aldrig vad som kommer att hända. Som när de fick larm om en fest med dans som inte verkade ta slut.

– En ung tjej öppnar och förklarar att de firar slutet på ramadan, fastemånaden. Vi framför vårt budskap och hon lovar att dämpa ljudet, så vi är redo att gå därifrån när hon stoppar oss. 'När främmande människor ringer på vår dörr under ramadan betyder det att de har behov av mat', säger hon. 'Vi behöver ingen mat, vi är Störningsjouren', försöker vi

81. "Islamist eller bara miljöpartist?". Dagens Nyheter 2014-10-16.

82. "Många firade eid al adha i stora moskén". Göteborgs-posten 2014-10-05.

förklara. 'Nej, ni förstår inte, när främmande människor ringer på så ska vi hjälpa dem', säger hon, och försvinner. Sen kommer hon tillbaka med tre stora påsar med bland annat baklava, berättar Todd Lawrence.⁸³

Det är också slående hur få artiklar i hela materialet som inte i någon mån berör antingen direkta konflikter, spänningar och våld, eller mer indirekta referenser till spänningar mellan grupper eller konflikter i samhället där muslimer framställs antingen som (oftast) förövare eller offer. Ibland sker detta mer indirekt, där sammanhang där muslimer finns antyds präglas av spänningar eller problem.

Det finns några kulturartiklar i materialet och dessa relaterar mestadels inte på samma sätt alltid till våld och konflikter. Där finns en kort notis om filmen *Paradis* (där en person benämns som muslim) som ingick i TT:s tv-tips och därmed tryckts i flera av de tidningar som ingår i studien. I ett reportage från konstbiennalen i Fittja nämns uppskattande ett konstverk som inbegriper ett muslimskt böneutrop.⁸⁴ Men även på kultursidorna finns texter som mer direkt relaterar till stereotyperna, som en kulturkrönika som argumenterar mot en uppfattad moralism kring nakenhet och (kvinno) kroppar som främst tillskrivs feministiska grupper men som också kopplas samman med att "skydda minoritetens religiösa känslor" och ett exempel är ett konstverk som "ansågs kunna uppröra muslimer".⁸⁵ Här görs inte någon koppling till våld eller hot, men däremot till andra stereotyper om muslimer som lättkränkta och med antimoderna värderingar.

Just i fråga om hur kvinnor skildras finns fler exempel på hur vilja att ge en mer nyanserad bild ändå riskerar att förstärka stereotyper. Generellt gäller även här att de mer fördjupande reportagen ger mer nyanserade skildringar. Men när muslimska kvinnor och flickor framställs som att de har agens och möjligheter, sker det oftast genom en direkt eller indirekt kontrast mot det förväntade. Den starka muslimska kvinnan framställs som sådan **trots** sin omgivning, eller som att det är anmärkningsvärt och förvånande att en muslimsk kvinna har agens. Ett exempel är en intervju med den Tunisiska parlamentskandidaten Wifak Sassi publicerad i *Metro*⁸⁶ eller porträttet av

83. "Störd? Våldigt störd? Ring!". *Dagens Nyheter* 2014-10-10.

84. "Småskaligt och infallsrikt". *Dagens Nyheter* 2014-10-05.

85. "Vi borde kunna stå ut med blottade bröst". *Svenska Dagbladet* 2014-10-10.

86. "Nya Tunisien yngsta kandidat visar vägen". *Metro Skåne* 2014-10-16.

Afghanistans första dam (som visserligen beskrivs ha en kristen bakgrund)⁸⁷. Liknande mönster finns också i rapporteringen om nobelpristagaren Malala som beskrivs som stark, modig och framgångsrik och hur hennes kamp för flickors skolgång provocerat talibanerna i Pakistan så att det nästan kostade henne livet. Här kontrasteras också en muslimsk kvinna med agens mot förtrycket från andra muslimer förknippade med extremism och våld. På presskonferensen där priset presenteras betonade också Nobelkommitténs ordförande Torbjörn Jagland att Malala själv är muslim, i följande citat:

– Nobelkommittén ser det som en viktig punkt att en hindu och en muslim, en indisk och en pakistansk, går med i en gemensam kamp för utbildning och mot extremism.⁸⁸

Det finns också några artiklar som mer direkt framställer kvinnor som offer för muslimska mäns våld, och det är främst de notiser om hedersvåld som finns i materialet. I båda fallen rör inte händelsen direkt kvinnorna ifråga, utan det hänvisas till gamla, redan kända fall; en notis om hur Pela Atroshis mördare fått sitt straff tidsbestämt⁸⁹ och en notis om att det inte blev något åtal mot polisen i Uppsala som sköt Mesut Sahindal som beskrivs som ”bror till hedersmördade Fadime Sahindal”⁹⁰. Det rör sig här om korta notiser där inga övriga utsagor görs, utan läsaren förväntas förstå sammanhangen utifrån begreppet hedersmord som finns i notiserna.

Andra artiklar bygger mer medveten upp dikotomin mellan vi-och-dem genom att förknippa islam och muslimer med en syn på kvinnor och jämställdhet som en motsats till ”våra” västerländska värderingar. Det mest talande exemplet är en krönika där författaren jämför en flicka hon mött i en stadsdel i Istanbul präglad av konservativ islam med sin egen dotter:

Hon är i femårsåldern och kommer glatt springande på en av bakgatorna. Rusar snabbt nerför stentrapporna mot en väntande vit buss. Den svarta heltäckande slöjan fladdrar kring benen, och hon håller ett stadigt tag om tyget över huvudet. Ett par rödrandiga strumpor skymtar för en sekund fram under den fotsida slöjan. /.../ Men plötsligt blixtrar kontrasten till

87. ”Hon vill lyfta fram kvinnorna”. TT-artikel publicerad Göteborgs-posten och Sydsvenskan 2014-10-21.

88. ”Nobels fredspris till Malala Yousafzai och Kailash Satyarthi”. Ekot 2014-10-10, citatet fanns även med i SVT Rapport samma dag.

89. ”Pelas mördare får tidsbestämt straff”. Aftonbladet 2014-11-08.

90. ”Läggs ned. Dödsskott från polis var nödvärn”. Metro Skåne 2014-10-16.

med kraft. Den lilla tösen springer nerför trappan till dagiset på samma glada sätt som flickan i Fatih dagen innan. Men Élisabeth bär ljusrosa klänning, Hello Kittyhalsband och gula rosetter i de dinglande långa flätorna. /.../

En hel värld skiljer dessa flickor åt, trots att de bara är tre timmars flygresa från varandra. /.../ Den ena kommer – om Islamiska staten får råda – att växa upp med krav på heltäckande slöja, noll utbildning, total underkastelse, knappa rättigheter och strikta regler att inte tala med någon utan att mannen är närvarande. Den andra förhoppningsvis med frihet att klä sig, tala, leva, utbilda sig och arbeta som hon önskar. Ändå är de födda vid ungefär samma tid och i samma del av världen – men i en nästan ofattbart turbulent tid med halshuggande jihadister som inte väjer för något.⁹¹

Det finns alltså en stark tendens i skildringen av kvinnor att antingen direkt ansluta sig till det stereotypa vi-och-dem-tänkandet, där islam och muslimer blir det totalt ”andra” mot västerländska, moderna värderingar, som vi sett i tidigare forskning. Eller att indirekt bekräfta den genom att lyfta fram muslimska kvinnor med agens i kontrast antingen mot sin omgivning eller gentemot de förväntningar som finns hos läsaren. Det kan ses som ett exempel på den tidigare nämnda ”representationens dubbelfälla”, alltså att försöken att distansera sig från en negativ diskurs, ändå tar sin utgångspunkt i samma diskurs och därmed bekräftar den.

Slutsatser innehållsanalys

En huvudsaklig slutsats från innehållsanalysen är att nästan alla artiklar som innehåller representationer av muslimer på något sätt antingen direkt eller indirekt relaterar till våld, hot eller spänningar i samhället. Som har framgått av analysen utgör den direkta rapporteringen om krig, våld och militära insatser en väldigt stor del av materialet där oftast muslimer eller grupper kopplade till islam står som förövare. Det finns också en del artiklar där muslimer presenteras som offer för antingen andra muslimers våld, eller för hot och våld i form av islamofobi och rasism. Men även i de flesta andra artiklar finns en uttalad eller mer implicit spänning mellan ”vi” och ”dem”, eller kring samhällsproblem i relation till muslimer. Även om inte alla artiklar i materialet handlar om våld eller beskriver muslimer som våldsamma, så är det totala intrycket av materialet att nästan allting som

91. ”Två flickor går varsin framtid till mötes”. Svenska Dagbladet 2014-10-29.

skrivs om islam och muslimer på något sätt är förknippat med problem. Det kan vara spänningar i samhället, eller att "positiva" artiklar skrivs ur en negativ utgångspunkt. På det sättet görs en väldigt stark koppling inte bara genom det skrivs, utan också det som inte skrivs. Det blir extra tydligt i de våldsskildringar, framför allt från inbördeskrigets Irak och Syrien, där enbart förövarna benämns som muslimer medan offren, som i hög grad också är muslimer, betecknas som "civila" eller "lokalbefolkning".

Här finns tydliga paralleller till resultat i tidigare forskning. Likheterna mellan dessa resultat och tidigare innehållsanalyser som gjorts är slående. I Håkan Hvitfelts studie från 1990-talet hade 85 % av TV-inslagen någon koppling till våld, i Ghersettis & Levins studie framhölls hur även de artiklar som ville nyansera rapporteringen utgick från samma diskurs som vålds- och terrorrapporeringen och Brunes studie från 2006 visade den starka sammankopplingen mellan islam/muslimer och våld, hot och terrorism. Väldigt lite verkar ha förändrats på de nästan två decennier som gått sedan Hvitfelts studie.

Det bör framhållas att det inte är alla artiklar som i ämnesval, vinklar och i förekommande fall argument och teser aktivt driver en negativ linje, gör stereotyp representationer eller en diskurs som sammankopplar islam och muslimer med våld eller ett vi-och-dem-tänkande. Men med den massiva närvaron av artiklar på dessa ämnen, och att de flesta artiklar med en annan vinkel eller ambition ändå ofta tar sin utgångspunkt i samma diskurs som kontrast eller outtalad premis, blir ändå helhetsbilden att de stereotypa representationerna i högsta grad är närvarande i svenska nyheter.

Det finns dock en viktig påminnelse att ta med sig i den slutsatsen: i denna studie har enbart artiklar och inslag där islam/muslim (eller något av sökorden) explicit nämns. Studien bör ha fångat in alla direkta referenser till islam/muslimer, men till exempel muslimska namn finns inte med i studien (eftersom det vore omöjligt att göra en fullständig lista). Det finns därför sannolikt artiklar där personer som på grund av sitt namn eller ursprung kan förmodas vara muslimer i läsares ögon som uttalar sig som experter eller intervjuobjekt och finns i andra roller, men där religion aldrig lyfts explicit. Samma sak gäller journalister och skribenter som inte berör dessa teman direkt men genom sina namn blir synliga. Sannolikt kan dessa, just genom att inte specifikt beröra islam eller diskutera sin position som muslimer utan tala i sin yrkesroll ge helt andra representationer. Detta vore intressant att studera men har av ovan angivna skäl inte kunnat göras inom denna studie, men bör ändå vara en aspekt att ta med i tolkningen av resultaten.

Resultat: intervjuer med redaktörer

Intervjuerna med redaktörer genomfördes som beskrivits i metodavsnittet ovan för att ge komplement till innehållsanalysen och för att besvara frågan hur redaktionerna själva reflekterar kring representationer av muslimer och sitt eget arbete. Det blev samtal som delvis rörde andra frågor än de som ställts upp i intervjuguiden. Vissa frågor och aspekter återkom i de olika intervjuerna, och resultaten från dessa presenteras nedan under olika rubriker.

Resultat från intervjuerna

Nyhetsvärdering, stereotyper och kontext

Intervjuerna inleddes med frågan om hur redaktörerna såg generellt på mediebilden av muslimer i Sverige, och samtliga inledde med att lyfta fram att de sällan skriver om religion, och att religionstillhörighet inte är något som betonas, i likhet med till exempel etnicitet eller liknande. Religion nämndes när det är relevant och har nyhetsvärde, menade redaktörerna. Samtidigt blev den bilden nyanserad när resonemangen fortsatte. Flera betonade att negativa vinklar har mer nyhetsvärde, och att det därför finns en risk att bara det negativa får uppmärksamhet. Mekanismerna i det journalistiska hantverket togs upp – att välja en vinkel, generalisera, tydliggöra konflikter och berätta en historia. Det är journalistikens uppgift, men det finns risker i att det också innebär en stereotypisering. Några beskrev mediebilderna mer direkt negativ och såg det som ett akut problem, att muslimer främst sammankopplades med terrorism och krig utomlands, och med utanförskap och sociala problem i Sverige. Frågan om muslimer överhuvudtaget ska ses som en grupp diskuterades av ett par redaktioner.

I redaktörernas exempel och diskussioner kring frågorna, togs flera av de nyhetshändelser och teman som tagits upp i innehållsanalysen med, framför allt krigsrapporteringen från Irak och Syrien och andra områden, liksom hedersvåld. Men de lyfte också andra exempel, några av dem sådana som ägt rum efter insamlingsperioden, som rapporteringen från Pegida-demonstrationer i Tyskland och Sverige och terrorattackerna mot den franska satirtidskriften Charlie Hebdo och mot en synagoga i Köpenhamn. Även sådant togs upp som ägt rum under insamlingsperioden men inte gett utslag i materialet, som Sverigedemokraternas valframgångar och debatten om flyktingmottagande som följde under hösten. Flera tog också upp representationen av individer som är eller förmodas vara muslimer,

men som medverkar i medierna i andra egenskaper och där islam/muslim aldrig nämns (mer om det nedan), som en viktig motbild mot den stereotypa representationen av muslimer som grupp. I dessa resonemang diskuterade de oftast i termer av minoriteter i allmänhet och inte bara muslimer, och utifrån begrepp som främlingsfientlighet, rasism och mångfald snarare än om religion. En tolkning av detta kan vara att redaktörerna kopplar representationer av muslimer till en större diskurs och politisk debatt om invandring, minoritetsrepresentation, mångfald och rasism och där de ser texter och debatter där islam och muslimer aldrig nämns som del av samma frågekomplex. De diskuterade också dessa frågor mer i termer av kopplingar till Sverige och den svenska politiska kontexten snarare än utrikesbevakningen i sig.

En av redaktörerna gjorde dock längre resonemang där representationer av muslimer i svenska medier snarare sattes i relation till utrikesbevakningen och "kriget mot terrorismen". Hen lyfte fram att rapporteringen från IS och kriget i Syrien och Irak i hens mening var ovanligt blodig och att medierna frossar i detaljer och grymheter på ett sätt som inte sker i andra krig. Hen menade också att det ger en väldigt sned bild när grymheter i andra relaterade konflikter, som USAs drönerbombningar i Afghanistan och andra länder, inte alls rapporteras på samma sätt, och det gör att stereotypa och negativa bilder av islam förstärks. Det beror ju delvis på IS själva vill sprida bilder som propaganda medan till exempel USAs militär väldigt medvetet inte vill sprida bilder, men det borde krävas mer kritisk granskning, menade redaktören.

Svårigheten med benämningar

Utifrån resultaten av innehållsanalysen där det framkom att islam/muslim oftast används som gruppbezeichnung, tillfrågades redaktörerna om hur de använder benämningar på grupper och huruvida det är något som diskuteras på redaktionerna. Här fanns det en variation, från kvällstidningarna som inte sade sig ha särskilt mycket diskussioner om just benämningar på grupper, men där det verkar vara återkommande diskussioner på några av de andra redaktionerna, främst på Sveriges Radios Ekoredaktion som på grund av reglerna för public service jobbar på ett särskilt sätt.

Ekoredaktionen arbetar medvetet med hur grupper och rörelser benämns, och fattar beslut löpande, enligt den intervjuade redaktören. Radions språkvård är en instans som används, och ofta tillfrågas till exempel Ekots egna experter, utrikeskorrespondenter och liknande för att ge underlag till beslut om hur en grupp ska benämnas. Ett exempel som togs upp var att

begreppet "jihadist" generellt undviks till förmån för "IS-krigare" som ansågs mer neutralt – samtidigt sänds många timmar nyheter och nyhetsprogram direktsänt i veckan, och fullständig konsekvens är omöjlig. Dock präglas hela redaktionen av försiktighet och en "inpräntad vana" att opartiskhet och saklighet ska gälla i radion, menade redaktören. Ibland kan också detta sätt att medvetet fatta beslut om hur grupper ska benämnas leda till att grupper benämns med begrepp de inte skulle välja själva, som att Svenskarnas Parti av Ekot benämns "nazistiska", baserat på den självständiga bedömning Ekoredaktionen gjort. I Sveriges radios sändningstillstånd finns också uttalade regler att SR ska präglas av mångfald och motverka rasism, vilket redaktören tog upp som en faktor i sammanhanget.

De andra intervjuade redaktionerna hänvisade dels till TT-språket, alltså nyhetsbyrån TTs språkregler som också används av många tidningar, och dels till de pressetiska reglerna⁹². Någon av dem menade att det är levande och ständigt pågående diskussioner på redaktionen, och också något som de får återkoppling av från läsare med kunskap på olika områden.

Strategier för en nyanserad bild

Återkommande i alla intervjuer var reflektioner kring vilket ansvar nyhetsredaktionerna har för representationer av muslimer (och andra minoriteter) och vad de kan göra för att nyansera de stereotypa bilderna. I stort sett alla menade att den nuvarande situationen var problematisk, och tog upp frågor om representation i bemärkelsen vilka som får komma till tals i medierna men också representationen av minoriteter på nyhetsredaktionerna.

Nästan alla redaktörerna tog upp som ett problem att journalistkåren och nyhetsredaktionerna, inklusive den egna redaktionen, består av "mycket homogena grupper av vita medelklassvenskar" som en redaktör uttryckte det. Det leder till brist på perspektiv och kunskap på redaktionerna, få ingångar till det muslimska civilsamhället och svårigheter att få bra källor. Flera redaktioner sade sig arbeta aktivt med att försöka rekrytera bredare, och flera tog upp exempel på publiceringar eller nyheter som hade kunnat göras när de haft en reporter (ofta vikarie eller praktikant) som genom sin bakgrund haft kontakter, kunskaper eller perspektiv som annars inte funnits på redaktionen. Ingen verkade dock helt nöjd med hur man lyckats med det

92. De finns till exempel att läsa hos Pressombudsmannen:
<http://www.po.se/regler/pressetiska-regler> (hämtad 23 april 2015).

även om positiva exempel kunde lyftas fram. En av tidningsredaktörerna lyfte också särskilt fram vikten av att journalister med "annan bakgrund" skriver om annat än diskriminering och frågor som uppfattas handla om den egna gruppen, utan också om allmänna ämnen som vilken reporter som helst.

En annan fråga om representation gäller vilka som får komma till tals och intervjuas i artiklar och inslag. Här sade sig de flesta redaktioner arbeta aktivt och ha en medveten policy att spegla en bredd i samhället, till exempel vid enkäter där några vanliga medborgare får uttala sig om en fråga. Några lyfte också fram vikten av att aktivt leta efter experter och intervjuföremål som inte är vita män, och till exempel Ekot har som uttalat mål att 20 % av de som hörs i radion ska ha utländsk bakgrund som en del av kravet på mångfald i sändningstillståndet. Flera redaktioner betonade att de har ont om bra kontakter och ingångar bland muslimska grupper, och menade att de sällan får gensvar eller återkoppling från dem när de skriver om dessa ämnen.

Tidningarna pekade mer generellt mot kvalitet och god publicistik som strategi för att också få nyanserade representationer av muslimer i rapporteringen, snarare än specifika, riktade insatser. Där står de pressetiska reglerna i centrum för arbetet. Men andra strategier och faktorer nämns också: redaktören från Expressen tog upp tidningens historiska arv som antinazistisk under andra världskriget och att det är något som fortfarande präglar arbetet, till exempel genom återkommande granskningar av Sverigedemokraterna. Upsala Nya Tidnings redaktör betonade tidningens tydliga linje på ledarsidan mot rasism och främlingsfientlighet.

Hat, hot och säkerhet

En fråga som ursprungligen inte fanns i intervjuguiden⁹³ men som kom upp i samtalen var frågor om hot och säkerhet på redaktionerna, och det hat som redaktionerna möts av i relation till de här frågorna. Alla intervjuer genomfördes på respektive redaktion, och på samtliga redaktioner var säkerheten sådan att besökare, inklusive intervjuande forskare, måste registreras och sedan hämtas personligen av den på redaktionen som ansvarar för besöket. Redaktionernas säkerhet hade också skärpts under de veckor som föregick intervjuerna sedan attacken mot Charlie Hebdo, och dessa säkerhetsrutiner blev också något som berördes i intervjuerna.

93. Frågan kom upp i den första intervjun, och då lades den till i intervjuguiden. Därför finns den med i den version som finns i appendix.

Alla redaktörerna vittnade om de omfattande reaktioner som kommer varje gång någon text skrivs om ämnen som muslimer, rasism, invandring och religion – i viss mån kritik och ifrågasättanden av benämningar och att utrymme ges, men också rena hatmejl och kommentarer, framför allt när skribenten själv ”avviker det minsta från den manliga vita normen” som en redaktör uttryckte det. ”Det är som en kloak”, beskrev en annan. Det förekommer också regelrätta hot som tas om hand av respektive medieföretags säkerhetsavdelning, även om det är mindre vanligt. Nästan allt av detta har en främlingsfientlig eller islamofobisk ton.

En av redaktörerna tog upp en annan fråga, hur diskussionen på redaktionen hade gått kring publiceringar av muhammedkarikatyrer efter attackerna på Charlie Hebdo och relaterade det kring ett eventuellt hot från vad hen kallade islamistiska extremister. Några sådana hot hade såvitt framgick av intervjuerna inte direkt förekommit, och ingen annan redaktion menade sig heller uppfatta det som ett stort hot.

På frågan om hur redaktionerna och journalistiken påverkas av hatet var svaren skiftande. Några menade att de inte påverkas alls, eller att de blir än mer motiverade i att granska grupper som sprider hatet eller fortsätta bevaka dessa ämnen. Andra menade att det finns en risk för självcensur, främst på reporternivå och bland krönikörer som är profilerade och väljer sina ämnen själva. Att det blir för jobbigt att skriva om vissa ämnen eller att vissa skribenter väljer andra vinklar.

Reflektioner över intervjuerna

Helhetsintrycket av intervjuerna med redaktörerna är att de uppfattar mediebilderna av muslimer generellt som problematisk eller besvärande, men samtidigt inte riktigt verkar se hur ett mer systematiskt arbete skulle kunna se ut för att förändra saken. De ger en relativt samstämmig bild av nyhetsvärdering och processen i att skapa nyheter, och framhåller att deras eget arbete styrs av nyhetsvärderingen. De menar också att religion bara bör nämnas när det är ”relevant”. Det finns en stark tilltro till kvaliteten i det journalistiska hantverket och någon mer grundläggande kritik av det egna arbetssättet förekom egentligen inte. Det som snarare uppfattades som problem eller där självkritik förekom, handlade främst om sammansättningen av personal på redaktionen och bristen på andra röster både bland fasta medarbetare och tillfälliga skribenter. Flera lyfte också behovet av att aktivt arbeta för vilka källor som används och vilka som får

uttala sig i inslag och artiklar. Det fanns i viss mån ett problematiserande av rådande diskurs och risken att minoriteter bara förknippas med vissa ämnen, men lösningarna på det verkades främst finnas i dels att ha journalister och skribenter som själva tillhör minoriteter, eller att kvalitetssäkra och vara noggrann i det rådande sättet att arbeta med nyhetsvärdering och i enlighet med de pressetiska reglerna. Kanske kan det sägas finnas en nyansskillnad hos public service-redaktionen Ekot som mer uttalat och aktivt arbetar med såväl språkanvändning som inbjudandet av experter med olika bakgrund för att upprätthålla kravet på att motverka rasism och visa på mångfald.

Om man använder Hjarvards begrepp medielogik i det här sammanhanget, blir mönstret tydligt: det är i hög grad nyhetsjournalistikens logik, sätt att fungera, som styr inte bara varje enskild publicering utan också helhetsbilden. Det är de redan etablerade vinklarna som i hög grad gynnar negativa nyheter, som spelar in i redan etablerade berättelser, som är det som får genomslag vid varje enskild publicering, och som utgör nyhetsflödet som helhet. Om stereotyperna är starka är det väldigt svårt att göra en nyhet begriplig om den inte relaterar till de redan etablerade berättelserna och bilderna. Själva nyhetsjournalistikens sätt att arbeta med tydliga vinklar och generaliseringar verkar i sig själv innebära mekanismer som förstärker stereotyper om inte väldigt aktiva och medvetna val görs.

Redaktörerna diskuterar frågorna om representationer av muslimer framför allt i en begreppsram om minoriteter i allmänhet, men också en vidare kontext av integration, rasism, bevakning av Sverigedemokraterna och näthat; samt i relation till journalister med muslimsk bakgrund och till det muslimska civilsamhället. I mindre utsträckning diskuterades representationerna i relation till krig, utrikesjournalistik och internationella relationer trots att den massivt största delen av representationerna som förekom i innehållsanalysen var inom det området. I mycket liten grad tog redaktörerna upp frågor om religion i allmänhet, eller muslimer i relation till hur andra religiösa grupper eller organisationer, eller religiösa trosuppfattningar eller idéer skildras eller bör behandlas av medierna. Det väcker frågor om hur diskursen kring muslimer som grupp i vidare bemärkelse än bara de direkta medierepresentationerna ser ut, och speglas också i viss mån av den tidigare forskning som varit utgångspunkt i denna studie där representationer av muslimer framför allt studerats som en del av den konstruerade gruppen "invandrare" i medier och med teori och begreppsapparat från postkoloniala studier snarare än religionsvetenskapens.

Diskussion och slutsatser

I dessa två delstudier, var för sig begränsade men ändå med vissa tydliga slutsatser, finns en del gemensamma drag och intressanta poänger som kan ses i ljuset av tidigare forskning och även peka framåt mot frågor som ännu är obesvarade.

Ett första tydligt resultat i innehållsanalysen, var hur stor del av artiklarna islam eller muslim framför allt används som gruppbezeichnung och där få eller inga referenser i övrigt görs till religion, muslimsk tro eller liv. Det innebär en tydlig parallell till resultaten från Lövheim & Lindermans studie, där just religion som beskrivning är det vanligaste sättet som religion förekommer i de ledartexter de studerat. Det stora mängden artiklar om krig, våld och terror innebär också i hög grad en bekräftelse på tidigare studier, såväl de tidigare svenska studierna som nämnts genom rapporten, men står också i samklang med hur den amerikanska och europeisk forskningen sett ut det senaste decenniet. Den starka sammankopplingen mellan islam/muslimer och våld, terrorism och krig står sig, framför allt i utrikesrapporteringen.

Ett resultat är också att det finns en skillnad mellan ämnen eller teman gällande vad som skrivs om muslimer utomlands jämfört med hur representationer av svenska muslimer ser ut. I inrikesnyheterna skildras individer mer, och ämnen som islamofobi och hot mot muslimer finns närvarande, liksom fler artiklar som har positiva vinklar. Kanske kan det sättas i relation till hur redaktörerna i intervjuerna talade om frågorna om representation, just som en vilja att inkludera och relatera till den muslimska gruppen i Sverige.

Samtidigt utgår även denna ämnesmässigt mer varierade rapportering i hög grad från samma diskurser och stereotypa bilder som utrikesrapporteringen, om än inte lika hårdtaget. Nästan alla artiklar handlar om eller relaterar till våld, hot, islamofobi eller spänningar i samhället. Även om muslimer inte alltid framställs om "onda" eller förövare, så blir den sammantagna bilden att muslimer och islam nästan alltid sammankopplas med problem. Här finns också en tydlig parallell i tidigare forskning som belyst hur kraven på att "ta avstånd" eller att på andra sätt distansera sig från det som uppfattas av majoritetssamhället som negativt med islam innebär en "representationens dubbelfälla" som förstärker de negativa stereotyperna. Också försöken att skriva positivt vinklade artiklar riskerar att ta sin utgångspunkt i stereotyperna som premiss, som i skildringarna av muslimska kvinnor

som subjekt i kontrast mot en förutsatt förtryckande omgivning. Bilden av muslimer som sammankopplade med de negativa stereotyperna blir också massiv i frånvaron av andra berättelser.

Det är slående hur lite som verkar ha förändrats mellan de studier som gjorts i Sverige för nästan 20 år sedan och idag, och att den reflekterande hållning som de intervjuade redaktörerna gav prov på verkar ha så lite genomslag i den faktiska nyhetsrapporteringen. Helt centralt för att förstå denna helhetsbild är begreppet nyhetsvärdering och dess roll i nyhetsjournalistikens medielogik. Även om varje enskilt publiceringsbeslut är korrekt utifrån de givna premisser för nyhetsvärdering som gäller vid tillfället, drar helheten i en tydlig riktning. En möjlig slutsats är att det inte räcker att ha hög kvalitet i det redaktionella arbetet utifrån de etablerade kriterierna för nyhetsvärdering och de pressetiska reglerna, utan en mer genomgripande reflektion krävs kring hur nyhetsvärdering och det journalistiska hantverket särskilt i ett snabbt nyhetsflöde riskerar förstärka stereotyper. Resultaten väcker frågor om det finns något i själva nyhetsproduktionens processer som kan förändras och då skulle ge ett annat resultat.

De intervjuade redaktörerna visade i nästan alla fall stor vilja till att arbeta aktivt för att bli bättre på det här området och såg också i varierande utsträckning sin egen redaktion och medielandskapet som helhet som otillräckliga i dagsläget. Några uppfattade bristen på muslimska röster på redaktionerna och som källor som ett akut problem.

De strategier som redaktörerna nämnde rörde rekrytering av journalister och skribenter som är muslimer eller med bakgrund i ett muslimskt sammanhang, och att se till att muslimer och andra minoriteter i högre grad finns med bland personer som intervjuas eller medverkar i egenskap av något annat än att vara just muslim. Redaktörerna betonade också att de sällan skriver om religion, och att det är viktigt att inte etikettera människor, utan om en person som råkar vara muslim uttalar sig om ett annat ämne i egenskap av sitt yrke, så ska hen heller inte presenteras som muslim.

I reflektionerna kring metod för den här studien, berördes att just den sortens artiklar inte kommit med i urvalet för den här studien, då en metod med sökord valts. Kanske hade sådana artiklar med en annan metod gjort resultaten annorlunda. Samtidigt sätter det fingret på en potentiell paradox. Det skulle kunna finnas en ambition till en "religionsblind" approach, att jämföra med vad som ibland kallas en "färgblind" approach i relation till etnicitet, alltså att man genom att peka ut människor som tillhörande vissa grupper riskerar befästa de indelningarna, och att hellre avstå från

synliggörandet av sådana markörer och gruppindelningar. Det ligger i linje med de pressetiska reglernas hållning att etnicitet eller grupptillhörighet inte ska skrivas ut annat än när det är centralt för nyheten. En konsekvens av detta kan bli att genom att aldrig nämna när någon är muslim i ett neutralt eller positivt sammanhang, men fortsätta använda religiösa etiketter i konflikter där grupper själva använder de beteckningarna, uppstår ett bias där muslimer och islam ännu starkare kopplas samman med våld och konflikter. En strategi för inkludering kan på vis riskera leda till en förstärkt stereotypisering.

Denna studie har, som nämnts ovan, i hög grad bekräftat tidigare forskningsresultat och ger i stort sett samma bild av hur representationer av muslimer ser i svenska nyheter. Men finns det obesvarade frågor eller forskning som kan ge en fördjupad bild?

Det som framför allt saknas är en större studie av produktionssidan i relation till representationer av muslimer, liksom andra minoritetsgrupper i det svenska samhället, men även inom textstudier och reception finns många frågor som ännu inte besvarats.

På textsidan saknas som tidigare nämnts en större systematisk innehållsanalys som kan dra generella slutsatser och se förändringar över tid. Ett intressant komplement utifrån den här studien vore kvalitativa studier av hur just markörer och etiketter används på olika sätt i olika typer av texter – vem "blir" muslim i journalistiken? Vilka ord och markörer används, på vilket sätt och vilka diskurser spelar de in i? Blir det, som redaktörerna ansåg, annorlunda när förmodade muslimer får vara experter, makthavare eller intervjupersoner? Hur skildras de förmodade muslimer som inte beskrivs som muslimer?

Även receptionsstudier vore önskvärt, hur befolkningen i allmänhet uppfattar mediebilderna av muslimer men kanske framför allt hur självidentifierade muslimer själva uppfattar och förhåller sig till representationer av muslimer i medier. En sådan intervjustudie med individer skulle med fördel kunna kombineras med organisationsstudier av hur muslimska organisationer eventuellt arbetar gentemot medier för att påverka mediebilderna.

Inom produktionsstudier finns också flera väldigt angelägna potentiella frågeställningar. Till exempel vore det intressant att studera om den observation flera redaktörer gjorde stämmer, att journalister som själva har bakgrund i en minoritetsgrupp gjort bättre och mer nyanserade reportage och höjt kvaliteten på redaktionens bevakning. En annan intressant aspekt vore att studera hur nyhetsvärderingsprocessen går till specifikt i relation till

representationer av muslimer – hur vinklar väljs, hur nyheter väljs och väljs bort, valet av språkbruk, källor och bildsättning i praktiken. I båda dessa möjliga studier vore ett större sammanhang av medialisering en intressant teoretisk ram. Det skulle ge möjlighet att på ett vidare sätt studera hur dessa enskilda publiceringsbeslut och reproduktionen av nyhetsjournalistikens logik hänger samman med större samhällsförändringar som handlar om teknologisk utveckling, ägande och det globala mediafältet, men också med maktförhållanden i det svenska samhället. Finns det kopplingar mellan digitaliseringen och tidningsbranschens kris och de förändringar av kanaler och journalistik som det för med sig, och vilka nya röster som eventuellt kan få höras eller hur nyhetsvärdering sker i relation till representation av muslimer? Hur påverkas konkret politik, det muslimska civilsamhället och diskurser på andra områden av att den bild som ges av muslimer i medier i hög grad är styrd av stereotyper upprätthållna av enkla nyhetsvärderingsmekanismer?

De många obesvarade frågorna inom ett fält som tycks bli alltmer angeläget pekar mot ett fortsatt stort behov av forskning, men även diskussion inom medierna och en bredare allmänhet.

Litteraturförteckning

Altheide, David L., & Robert P. Snow. 1979. *Media Logic*. Beverly Hills: Sage Publications.

Alvesson, Mats, & Kaj Sköldbberg. 1994. *Tolkning och reflektion: vetenskapsfilosofi och kvalitativ metod*. Lund: Studentlitteratur.

Asad, Talal. 2003. *Formations of the Secular: Christianity, Islam, Modernity*. Stanford, Calif.: Stanford University Press.

Asp, Kent. 1986. *Mäktiga massmedier: Studier i politisk opinionsbildning*. Stockholm: Akademilitteratur.

Axner, Marta. 2013. *Public Religions in Swedish Media: A Study of Religious Actors on Three Newspaper Debate Pages 2001–2011*. Uppsala: Acta Universitatis Upsaliensis.

Aydin, Cemil, & Juliane Hammer. 2010. 'Muslims and Media: Perceptions, Participation, and Change.' *Contemporary Islam* 4:1–9.

Beckford, James A. 2003. *Social Theory and Religion*. Cambridge: Cambridge Univ. Press.

Bergström, Göran, & Kristina Boréus. 2012. *Textens mening och makt: Metodbok i samhällsvetenskaplig text- och diskursanalys, 3., [utök.] uppl.* Lund: Studentlitteratur.

Bruhn Jensen, Klaus. 2012. 'The Complementarity of Qualitative and Quantitative Methodologies in Media and Communication Research.' I: *A Handbook of Media and Communication Research: Qualitative and Quantitative Methodologies*, 2nd ed., red Bruhn Jensen. Abingdon, Oxon: Routledge. Sidorna 283–301.

Brune, Ylva. 2006. 'Den dagliga dosen. Diskriminering i nyheterna och bladet.' I: *Mediernas vi och dom: Mediernas betydelse för den strukturella diskrimineringen.*, red Leonor Camauër & Stig Arne Nohrstedt. Stockholm: Fritze. SOU 2006:21, sidorna 89–122.

Bryman, Alan, & Björn Nilsson. 2011. *Samhällsvetenskapliga Metoder, 2., [rev.] uppl.* Malmö: Liber.

Camauër, Leonor. 2006. 'Mediearbetare med utländsk bakgrund och majoritetsmediers diskrimineringsmekanismer.' I: *Mediernas vi och dom: Mediernas betydelse för den strukturella diskrimineringen.*, red Leonor Camauër & Stig Arne Nohrstedt. Stockholm: Fritze. SOU 2006:21, sidorna 89–122.

Catomeris, Christian. 1998. 'Som att förflytta sig tjugo år tillbaka i tiden – Om etnisk 'enfald' på redaktionerna.' I: *Mörk magi i vita medier*, red Ylva Brune. Stockholm: Carlsson. Sidorna 15–28.

Chaves, Mark. 1994. 'Secularization as Declining Religious Authority.' *Social Forces* 72:749–74.

Couldry, Nick. 2008. 'Mediatization or Mediation? Alternative Understandings of the Emergent Space of Digital Storytelling.' *New Media Society* 10:373–91.

Creswell, John W. 2014. *Research Design: Qualitative, Quantitative, and Mixed Methods Approaches, Fourth edition, international student edition.* Los Angeles, Calif.: SAGE.

Echchaibi, Nabil. 2012. 'Unveiling Obsessions: Muslims and the Trap of Representation.' *Forskningspapper presenterat på International Conference on Media, Religion, and Culture* 8–12 juli 2012. Anadolu Universitet, Turkiet.

Fairclough, Norman. 1995. *Media Discourse.* London: Edward Arnold.

Fitzgerald, Timothy. 2007. *Discourse on Civility and Barbarity: A Critical History of Religion and Related Categories.* Oxford ; New York: Oxford University Press.

Furseth, Inger, & Pål Repstad. 2005. *Religionssociologi: en introduktion.* Malmö: Liber.

Gardell, Mattias. 2010. *Islamofobi.* Stockholm: Leopard.

Ghersetti, Marina, and Anna Levin. 2002. *Muslimar och islam i svenska nyhetsmedier: Om rapporteringen av terrorattacker i USA den 11 september 2001: en förstudie.* Norrköping: Integrationsverket.

Gripsrud, Jostein. 2002. *Mediekultur, Mediesamhälle.* Göteborg: Daidalos.

Hall, Stuart. 1997. *Representation: Cultural Representations and Signifying Practices.* London: Sage.

- Hjarvard, Stig. 2008. En verden af medier: Medialiseringen af politik, sprog, religion og leg. Frederiksberg: Samfundslitteratur.
- Hvitfelt, Håkan. 1985. På första sidan: en studie i nyhetsvärdering. Stockholm: Beredskapsnämnden för psykologiskt försvar.
- Hvitfelt, Håkan. 1998. 'Den muslimska faran: om mediebilderna av islam.' I: Mörk magi i vita medier, red Ylva Brune. Stockholm: Carlsson. Sidorna 72–84.
- Knott, Kim, Elizabeth Poole, & Teemu Taira. 2013. Media Portrayals of Religion and the Secular Sacred: Representation and Change. London: Ashgate.
- Krippendorff, Klaus. 2004. Content Analysis: An Introduction to Its Methodology. Thousand Oaks, Calif: Sage.
- Lacy, Stephen, Daniel Riffe, Staci Stoddard, Hugh Martin, & Kuang-Kuo Chang. 2001. 'Sample Size for Newspaper Content Analysis in Multi-Year Studies.' *Journalism & Mass Communication Quarterly* 78:836–45.
- Larsson, Göran. 2006. Muslimerna kommer: tankar om islamofobi. Göteborg: Makadam.
- Levin, Anna. 2006. 'Nya nyheter och gamla stereotyper.' I: Religion och medier: några perspektiv, red Göran Larsson, Mia Lövheim & Alf Linderman. Lund: Studentlitteratur.
- Lövheim, Mia. 2011. 'Mediatisation of Religion: A Critical Appraisal.' *Culture and Religion* 12:153–66.
- Lövheim, Mia, & Marta Axner. 2011. 'Halal-Tv: Negotiating the Place of Religion in Swedish Public Discourse.' *Nordic Journal of Religion and Society* 24:57–74.
- Lövheim, Mia, & Alf Linderman. 2015. 'Media, Religion and Modernity: Editorials and Religion in Swedish Daily Press.' I: *Is God Back? Reconsidering the New Visibility of Religion.*, red Titus Hjelm. London: Bloomsbury Academic.

Lundby, Knut. 2009. 'Media Logic: Looking for Social Interaction.' I: *Mediatization: Concept, Changes, Consequences*, red Knut Lundby. New York: Lang. Sidorna 101–119.

Morey, Peter & Amina Yaqin. 2011. *Framing Muslims: Stereotyping and Representation after 9/11*. Cambridge, Mass. ; Harvard University Press.

Niemelä, Kati, & Henrik Reintoft Christensen. 2013. 'Religion In Newspapers In The Nordic Countries In 1988–2008.' *Nordic Journal of Religion and Society* 26:5–24.

Orvesto Konsument 2014. Räckviddsundersökning 2014:Helår uppräknat 1000-tal. Tillgänglig för nedladdning på http://www.tns-sifo.se/media/551213/orvesto_konsument_2014_hel_r.pdf, hämtad 23 april 2015.

Oxford Research. 2013. *Forskning om utsatthet hos förmodade muslimer och islamofobi i sverige. En översikt av forskning publicerad vid universitet och högskolor i Sverige sedan år 2003*. Stockholm: Diskrimineringsombudsmannen. Tillgänglig för nedladdning på <http://www.do.se/Documents/rapporter/Forskning%20om%20diskriminering%20av%20muslimer%20i%20Sverige.pdf>, hämtad 5 November 2014.

Petley, Julian., & Robin Richardson. 2011. *Pointing the Finger: Islam and Muslims in the British Media*. Richmond: Oneworld.

Pew Forum. 2012. *Religion in the News: Islam and Politics Dominate Religion Coverage in 2011*. Rapport från Pew Forum on Religion & Public Life & Pew Research Center's Project for Excellence in Journalism. Tillgänglig för nedladdning på <http://www.pewforum.org/files/2012/02/Religionandthenews2011.pdf>, hämtad 15 mars 2013.

Poole, Elizabeth. 2001. *Reporting Islam: The Media and Representation of Muslims in Britain*. London: I.B. Tauris.

Poole, Elizabeth, & John E. Richardson. 2006. *Muslims and the New Media*. London: I.B. Tauris.

Richardson, Robin. 2011. 'Big Pictures and Daily Details: The Content and Form of Narratives.' I: *Pointing the Finger: Islam and Muslims in the British Media*, red Julian. Petley & Robin Richardson. Richmond: Oneworld. Sidorna 21–39.

Riley, Krista Melanie. 2009. 'How to Accumulate National Capital: The Case of the 'Good' Muslim.' *Global Media Journal: Canadian Edition* 2:57–71.

Said, Edward W. 1997. *Covering Islam: How the Media and the Experts Determine How We See the Rest of the World*, 2nd ed. London: Vintage.

Sundh, Greta, & Johan Dynevall. 2015. *Olika källor, samma islam?: En innehållsanalys av porträtteringen av islam och muslimer i läromedel och tidningsartiklar*. Examensarbete, Uppsala: Uppsala universitet, Institutionen för pedagogik, didaktik och utbildningsstudier. Tillgänglig för nedladdning på <http://www.diva-portal.org/smash/record.jsf?pid=diva2:794282>, hämtad 28 mars 2015.

Tashakkori, Abbas, & Charles Teddlie. 2003. *Handbook of Mixed Methods in Social & Behavioral Research*. Thousand Oaks, Calif.: SAGE Publications.

Öktem, Kerem, & Reem. Abou-El-Fadl. 2009. *Mutual Misunderstandings?: Muslims and Islam in the European Media: Europe in the Media of Muslim Majority Countries*. Oxford: St. Antony's College, European Studies Centre.

Övrigt material

Samtliga citerade tidningsartiklar finns i Retriever Research (Mediearkivet).

TV4:s nyhetssändningar finns på <http://www.tv4play.se/program/nyheterna>.

Ekots textarkiv finns på <http://sverigesradio.se/sida/textarkiv.aspx?programid=83>.

Sveriges Televisions Rapportsändningar finns i Svensk Mediedatabas, Kungliga biblioteket i Stockholm. <http://smdb.kb.se/kontakt/>.

Intervjuer med representanter för följande redaktioner:

Expressen, 2015-02-02.

Sveriges Radio Ekot, 2015-02-10.

Aftonbladet 2015-02-10.

Svenska Dagbladet, 2015-02-12.

Upsala Nya Tidning, 2015-02-18.

Appendix

Kodschema

Datum

Tidning

Sektion [lokalt, inrikes, utrikes, ledare, debatt, kultur, sport, insidan/
fördjupning⁹⁴, insändare, övrigt]

Typ av text [Nyhetsförmedlande, tolkande/åsiktsdrivande⁹⁵]

Längd på artikel [notis⁹⁶, ordinär, lång < 3500 tkn]

ELLER Längd på inslag [tidsangivelse i minuter: sekunder] för radio/TV

Upphov [TT, egen journalist, oklart]

Kön på muslim som skildras [kvinna, man, båda, ej specificerat]

Plats [Muslimer i Sverige, muslimer utomlands, relation mellan muslimer/
islam i Sverige och utomlands, framgår ej]

Land [Sverige, övriga västvärlden, specifikt land (ange), mellanöstern
odefinierat, ej tillämbart]

Muslim som grupptillhörighet eller som religiös utövning⁹⁷ [gruppmarkör,
religiös utövning, både ock, oklart/ej tillämpligt]

94. Denna sektion finns inte i alla tidningar, och kan ha olika titlar. Ofta insidan, Idagsidan, Livet etc.

95. Med tolkande menas åsiktsjournalistik till exempel ledartexter, debattartiklar, krönikor, kommentar/analys och insändare, men även fördjupande reportage där journalisten tar ställning/driver en tes.

96. En notis är en kort artikel utan ingress.

97. Med grupptillhörighet syftas när något av sökorden används för att definiera en grupp till exempel etniskt, geografiskt eller politiskt utan referens till individers eller organisationers utövande av muslimsk tro eller religiös sed. Med religiösa utövning menas specifika referenser till religiös utövning: bön, moské, fasta, koranläsning, undervisning etc.

Huvudsakligt tema 1 och 2⁹⁸: [muslimer i Sverige, muslimer utomlands, religiös extremism, säkerhet/terrorism/militära insatser, integration/anpassning till kultur, genus och sexualitet, moskéer, muslimer i svensk politik, hedersproblematik, muslimers religionsfrihet, skola och utbildning, kultur/konst/musik, islam generellt/övrigt]

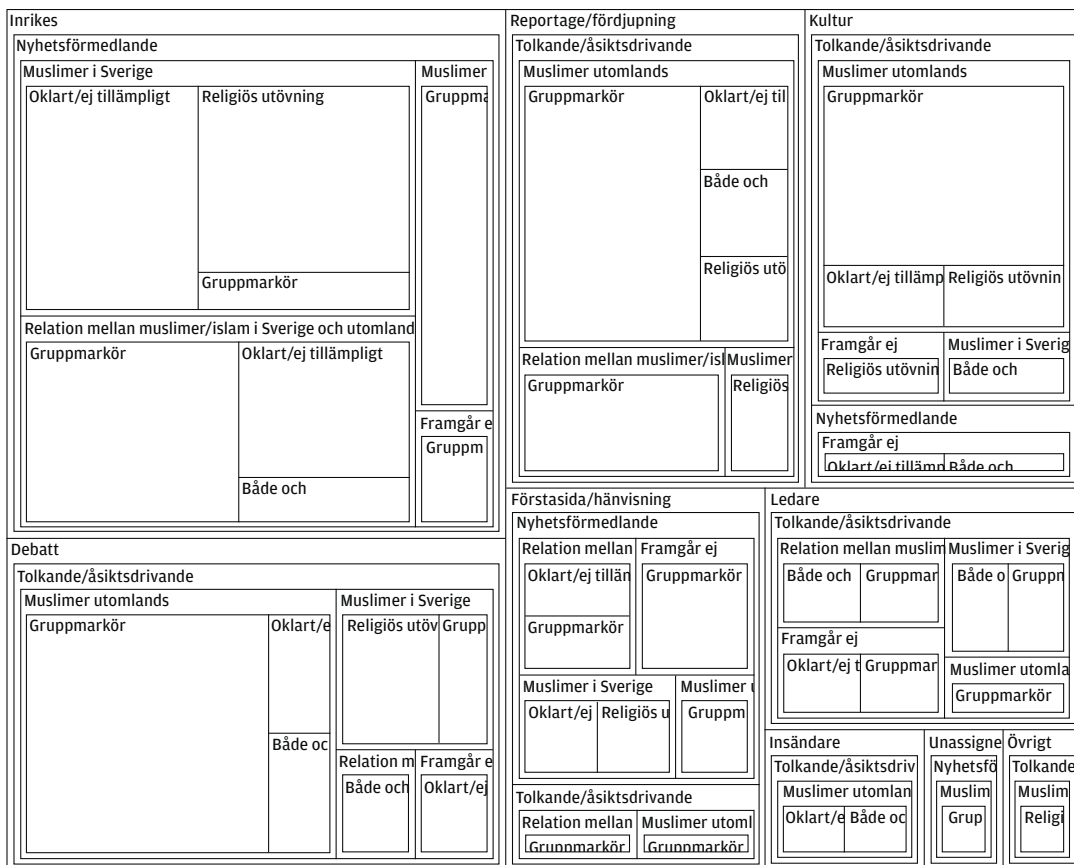
För TV: Symboler i bild: Beskriv relevanta symboler/ting i bild, eller bilder som signalerar något om muslimer/islam. Skriv flera om det behövs. Här kan du också beskriva huvuddragen i inslaget.

98. Två fält används för att koda detta med samma alternativ. Finns bara ett tydligt tema kodas bara fält 1, finns två relevanta teman används båda fälten.

Intervjuguide redaktörer

- Berätta kort vem du är och vad din roll på redaktionen är?
- Den här studien behandlar representationer, mediebilder av muslimer. Kan du ge några övergripande reflektioner kring hur du tycker att bilden av muslimer är i svenska medier i allmänhet och din tidning i synnerhet?
- Är det här frågor ni diskuterar på redaktionen?
- Ett centralt begrepp är ju nyhetsvärdering, och att något är "nyhetsvärdigt" är centralt i publiceringsbeslut. Hur tänker du kring nyhetsvärdering i relation till religiösa minoriteter och särskilt muslimer? Hur samspelar och motverkar nyhetsvärde och stereotypa respektive nyanserade skildringar av olika grupper?
- Finns någon policy eller skriftligt dokument kring skildringar av minoriteter av olika slag, inklusive religiösa minoriteter?
- Har ni konkreta strategier för att undvika stereotyper och ge en opartisk rapportering?
- Vad är styrkorna och svagheterna i sättet ni arbetar med de här frågorna?
- Under hösten som har gått har stort fokus legat på IS och kriget i Irak/Syrien, och det har även rapporterats i relation till svenska muslimer. Hur har ni på redaktionen reflekterat kring hur det ska rapporteras? Vilka ord och begrepp som används som markörer, till exempel? Hur tänker ni kring bildmaterial?
- Finns det frågor och vinklar som rör rapportering om islam och muslimer som du tycker att ni saknar eller skulle vilja lyfta mer?
- Vad får ni för gensvar eller reaktioner när ni skriver om islam/muslimer? Från muslimska communities?
- Utifrån resultaten: några grafer/tabeller hur olika teman, och sätt att rapportera om i din tidning i relation till hela materialet. Vad är dina spontana reaktioner?
- Samtala utifrån resultaten
- Är det något du vill tillägga eller som du tycker att jag borde ha frågat om?

Figur 7. Trädanalys attribut i artiklar. Del 2: Övriga sektioner (uppdelat av läsbarhetsskäl)

Diskrimineringsombudsmannen, DO,
jobbar för alla människors rättigheter
och mot diskriminering som har samband
med kön, könsidentitet eller könsuttryck,
etnisk tillhörighet, religion eller annan
trosuppfattning, funktionsnedsättning,
sexuell läggning och ålder.

DO

www.do.se

Box 4057

169 04 Solna

Telefon 08-120 20 700

ISBN 978-91-88175-00-7

facebook.com/diskrimineringsombudsmannen